

50-49

Н. С. Ш Е Р

87.07.36

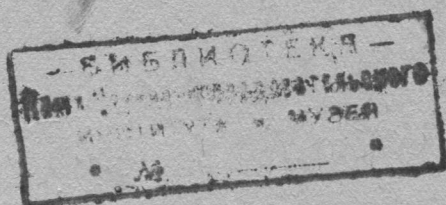
АЙНА

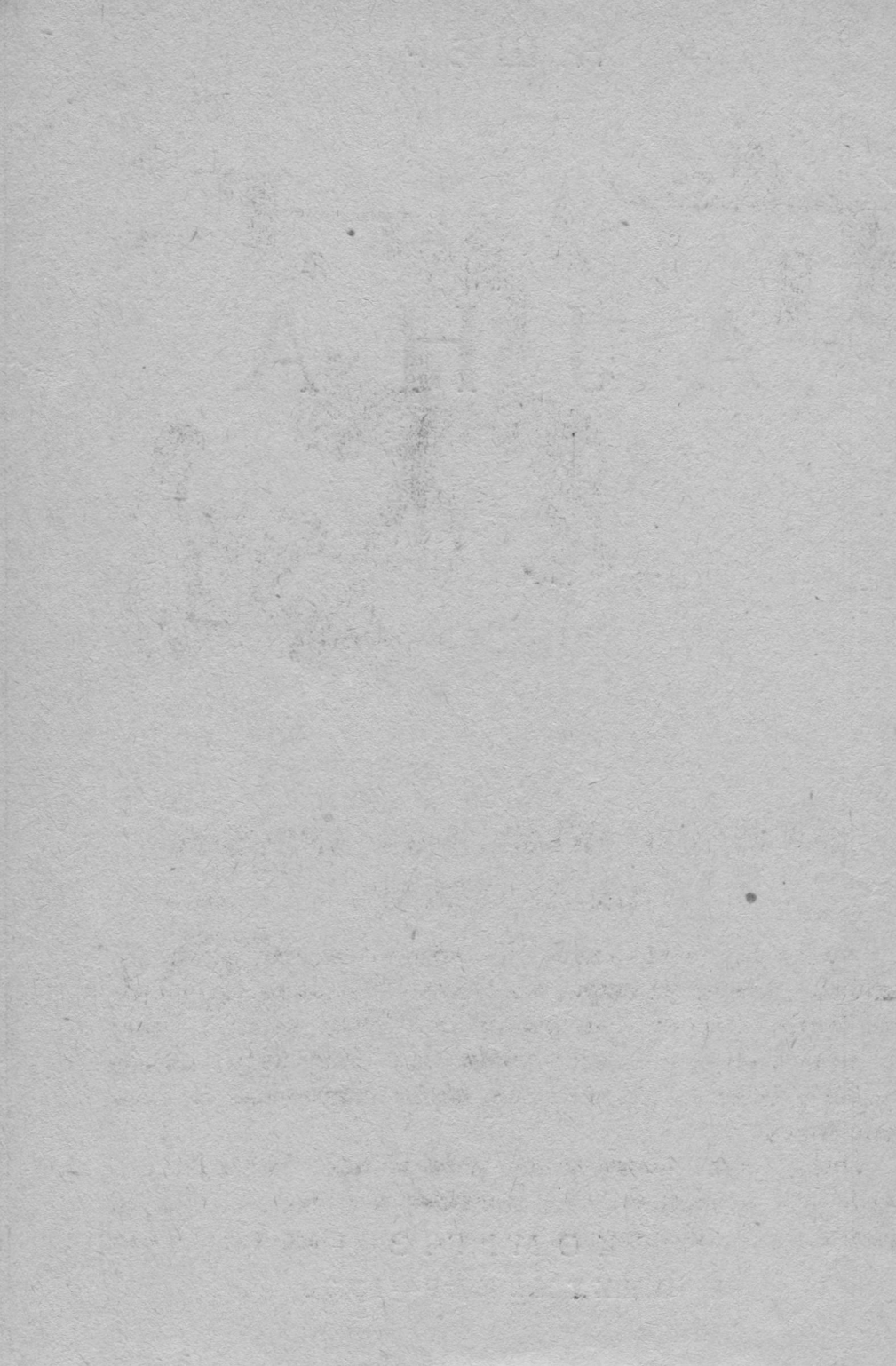
КОМІ ГІЗ • 1936

Н. ШЕР

А J H A

КОМІГІЗ
СЫКТЫВКАР—1936

I

КУЛЗАДЕ ВӨЛІ ГАЖА ТУРСКӨЈ БИБЛИОТЕКАР

Кулзаде пыріс вежөсө. Вежөсын стенјас пөлөн су-
лалөны тыртөм пөлкајас, а жојас — тувјавлөм јашщікјас.
Өтi јашщік вылын уҗис рыжөј каң. Өшiң вылын, гудыр
ва тыра банкаын, ворсө ічөтiк черi. Мөд өшiң вылын
тупласө бумага тыра папка, сiмөм көрттувјас да кон-
серв банка.

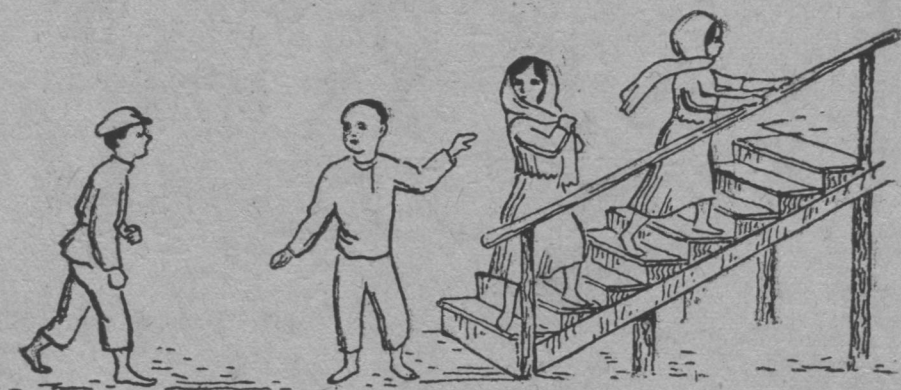
Өшiң сајын, ылын улын, улич костөд тыдыштө мо-
релөн вiж полоскаыс. Зев векнiдiк полоска кыз бытө
бумага вылө карандашөн вөснiда вiҗнiтөма, а сы вылын

ывлаң мунана југөрјаса јантар рөма шондї гөгыл,
мыңи-тај рїсујтлөны поєңи челафјас.

Но тајө, ферт, сөмын тақи кажитчө. Сені вөлі самөј
настөјашщөј вїж ыжыд море, езыс гыјаса, жежыд паро-
ходјаса, паскыд берегдорвыв улїчаа, а море вестас—
лөзов паскыд јенеж.

Кулизаве төрыт-на вөлі локтө пароходөн тајө море
вывтїс, а талун-њин сулалө тани, вежөс шөрын, вїзөдө
сїјөс быд боксаң да гораа мөвпалө:

— Мыјсаң заводїтны? Мыј вөчны?

Кулизаве пуксїс өшїң вылө да вїзөдлїс өшїңөд. Улї-
чаыс уаө. Руд улїча, өтсама руд керкајаса улїча. Руд
керкајаслөн өткофөс руд өшїңјасыс, плавкөс вевтјасыс
дај өткофөс өзөсјасыс. Плавкөс керка вевтјас вылын
кокјасысө суркњалөмөн пукалөны өткоф пөчөјас. Пөчө-
јас Һещкөны вурун да кор-сурө бус вөснаыс Һесјалөны.

Улїча куға мунө унзїл осол хурджїнөн ¹⁾. Хурджїнын
трїњакылөны крїнчајас да гырнїчјас. Хурджїн вылын,
бытө жожын, кокјассө возө Һужөдөмөн, пукалө чїткы-
ра гөна шапкаа пөлө і назөњїкөн сылө:

¹⁾ Груз новлөдлан сумка.

О!, [а]ла, [а]ла-ла!
Вот бур морт
Мунõ карõ ооол вылыш...

— Библиотекар, көни те? — друг кылис Кулизәде, — Митенõ зонь час-нын корсам.

— Тани, тани! Локтõ татчõ! — горõдис Кулизәде да õшиньõ сужис. Вежõсас комисны сõмын сылõн сõдгõрд сандамиа кокјасыс.

Сесса Кулизәде чеччыштис õшинь вылыс, ставыс бус, кipyдõснас швачкерис, швачкерис гачсõ, медем буссõ пыркнйтны да мõдõдчис õзõслаң.

Õзõсыс сек зирјывтыис воггис, бытвõкõ зонь челаф табун чепõсјис: сешõм гораа најõ горзõны, сешõм јургана сералõны да гажаа тојласõны õзõсын.

А збылыссõ челаф вõлины сõмын нолõн.

— А ме думажти, мыј ти он локтõ.

— Ми-õд кõсјығим локны, — шуис кызињик щõкаа Мануф, — кõсјығим i локтим. Те мијанлы вистав, мыј вõчны?

— Мыј вöчны?— герöктис Кулизаде.— Мыј вöчны? Те думайтан, ме тöда, мыј вöчны?

Фатма вöли ситеч вым платвöа. Јурас сылөн виж кичеја шарп.

„Кушöм страннöј библiотекар, оз тöд, мыј колö вöчны!“— думыштис Фатма i гораа жуалис!

— Кöни библiотекаыд? Кöни кнiгајасыд?

Кулизаде индiс јашшикјас вылö: со кнiгајас. Сесса индiс вежöс вылö:— а со библiотека.

Рыжöј каңкöд орчöн, јашшик вылын, пукалис-нын Каплан. Каң нужмасö, а Каплан кулакјаснас таркöдö јашшикö да горзö:

— Еј, вај мөлöt, пырыстöм-пыр-жö кута воставны! Фатма кöрыштлис вомдорсö:

— Тани сöмын бусöссан!

— Мыј те, Фатма, али јöјмин? Тенö-öд бөрјисны, те ачыд кöсјыгiн,— скöрыс шуис Манаф да кичеја шарпöдыс кватитис Фатмаöс.

Фатма сертитис пемпомнас.

— Лез!

А Кулизаде бытвö ез кывлы Фатмалыс кывјассö.

— Ен-на восты,— шуис сiјö Капланлы.

— Серт-жö, виччыслыны колö,— чепöсјис рудов сiн-јаса, зельыда кыöм кöсаа Мај-а-не.— Аззан тани кушöм најт?

— Мунам гöлик корены!— Манаф-нын пужис сосјассö.

— I ва колö, ва! Ва ведра!— Мај-а-не јурөыс шыбытит шарпсö, пыркнитис, быдмалис, кинас чышкыштит öшиң вывөыс буссö да виччысöмөн пуктит сетчö асөыс кичеја шарпсö. Сесса котöртис Кулизаде, Каплан, на бөрсa Манаф.

Кор Мај-а-не котöртис, кажитчö, бытвöкö öтпырјö сурс меж, зон стада котöртöны, тaјö сы вöсна, мыј Мај-а-не мыјвынөыс кокнас кощкакылö. Серт, оз на-

роснө. Қор сылыг вөлі жуаласны, мыла сiјө тақ котра-
лө, сiјө вочавiҕас: „Сiјөн, мыј ме сөкыд тушаа, а кок-
јасөј менам кызөс“. Мамыс Мај-а-һелөн вөлі ышловҕас
да шулывлас: „Тайө сы вөсна, мыј аллах сорҕис: зонче-
мад пыдҕи вөчiс сiјөс нывчемадөн“.

А Фатма сулалө комната шөрын. Сылы кажiтчө, мыј
ставыс тани лоө ҕик мөднога. Со бытҕө сiјө пукалө пы-
зан сајын, а сы воҕын, пызан вылын, кнiгајас. Стенјас
пөлөн кнiга тыра полкајас — кызi настојашщөј библiоте-
каын. Чемадјас локтөны сы дiнө, корөны сылыг кнiга-
јас да шенҕөны. А сiјө сеталө кнiгајас. Сiјө сеталө
кнiгајас сөмын најөјаслы, кодјас сылы гөлөм вылас
воөны. Мед аҕҕөны, кущөм властыс сылөн, i кущөм сы
вылын платҕөыс мiча. А таҕтө сiјө абу сөглас. Сiјө-өд
оз сы вылө школаас велөдчы, меҕым жоҕјас мыскавны!

I аслас шарп пiө гаровтчөмөн, кыз бытҕө пырыс ты-
далана iчөтiк чадраө¹⁾ вевтҕыгөмөн, Фатма мөдөдчыс
өҕөслаһ.

— Но i убiрајтчы! — горөдiс Манаф, сiјө вөлі секи мөд
өҕөсөд ва ведрөөн пырө. — Но i убiрајтчы! Тетөг mi
справiтчам!

Фатма леччө постi увлаһ лөгасөмөн i важнөја. Сылы
кажiтчө, мыј сiјөс өбiдiтiсны. Манаф ропкакылис:

— Кодкө-өмөј мырдысөн сiјөс татчө вайөдiс? Ачыс
вөзјыҕис.

Кулизде тевуриччөмөн пукалө да көртавлө лөҕы-
гөм гөлик. Мај-а-һе вiзөдө черi тыра банка.

— Кыз те думајтан, библiотекар, гашкө, тайө мiјанлы
згөдiччас? Öд черiјасыс ловјаөс, зөһ кыкөн.

— Стерт-жө вермас! — Кулизде пыдҕи вочавiҕис Ма-
наф, ведрө вестын ва ветөк пызралiг моз. — Стерт, згө-
дiччас. Mi тани оргаһизујтам зоологическөј сад.

1) Чадра — нужом вевтөд.

— Мыј? Зоологіческөј сад?— повѣс Кулізаде.— Мыј те думажтөмыд, Манаф? Татчө-кө зоологіческөј сад, көні-нө мијан лоө читалһаным?

— Да енлы, он-өмөј те гөгөрво? Сіјө думажтө аквариум јылыг,— шуіс Мај-а-һе.

— Но да, ме аквариум і шуа,— шуіс кыз гөлөсөн Манаф.

Сіјө бауасөмөн сулалө да зіла һіртө жој плака.

Вежөсын вөлі җик чөв. Сөмын ружтіс, сілгіс да упка-кыліс Манаф, а Каплан сы бөрыс гөлікөн васө чышкіс. Тазі, дерт, һекөд һекор жојтө оз мыскавлы, но лоө вөлі сөстөм.

Кулізаде, өшіһ вылө кавшасөмөн, ва ветөкөн чыш-каліс стеклөјассө. Кіјасыс куҗа візувтө ваыс гырҗаас, а гырҗајассанһыс җолөбөн візувтө жојас, сіјө морејасас да океанјасас, кодјас бушуйтчөны Каплан гөлік улын.

Друг Каплан, морејас да океанјас вомөн чеччышта-лөмөн, котөртис Кулізаде діно да кыскіс сылыг җепыс часісө.

— Ој, челаф, часөзыд сөмын-һін 15 минут!

— Те бура віқөдлін? Оз вермы лоны! Гормім-һін!

— Ег-на җикөз сормө,— шуіс Манаф.— Те, бібліотекар, ачыл-һін ештөд, а ми школа бөрын нөшта волам. Волам-өд, челаф?

— Ладнө, ладнө, мунө өдјөжык!

— Јашшікјастө метөг ен вогтав, кылан, бібліотекар? Пөжалуйста. А мөлөттө җөб,— өзөссаһ-һін шуалис Каплан. Сіјө зөв раҗейтө тувјавлыны да шөдөдлыны көрт-тувјас, сөкыдторјас кыскавны, і мукөд дырјыс мөвпав-ліс сы јылыг, кушөм ескө лөгыд вокзал вылын нөсіл-шшікавны.

— Ен маитчы,— шуіс Кулізаде,— ме ставсө вөча.

Кулізаде колі өтнасөн. Сіјө мөдіс војө чышкавны стеклөјас. Аҗылысны-кө ескө челаф, кызі сіјө сералө,

чужомнас керасө да сорнитө ачыс аскежас, сек ескө најө ферт-жө гажөдчисны.

„Кушөм лөсыд!—мөвпалис Куызәде.—Кушөм славнөй чемадјас. Кушөм тани мијан гажа да југыд лои“.

— Adada, badada, шам шулагі...—друг гораа сывны горөдіс Куызәде, чеччыштіс өшиң вылыс, вескыда ва гөптө, чеччыштіс мөд кок вылас да нөшта горажыка сывны горөдіс:—Шам шулагі adada!

Тажө вөлі аслыссама сыланкыв, роч ногөн-кө сывны „тру-ла-ла, тру-ла-ла“, мибө „ој лумі, ај лумі“ вылө муныштө, а Куызәдейд-өд вөлі турок, зев-на том і зев гажа туркскөј бібліотекар.

II

АЈНА

ОЛАНІНЫН ДВОРАС

ВӨЛІ ЈУКМӨС

— Ајна, ај, Ајна, вистав, мыјла көзапіяныс бөрдөвы?

— Уә, Чыплаг, уә,—бормочитө Ајна,—некод оз бөрд.

Но Чыплаг сөвсем оз көсјы уәны. Сіјө кујлө жојас векнөдік волпас вылын Ајнакөд орччөн. Вежөсыс қола-нык, тыртөм і дука. Став семјаыс уәө жојын, паласјас вылын.

— Көні менам көзапіөј? Көні, Ајна?—һаргө Чыплаг.

Ајна уәө, но уңывтіыс кылө Чыплагөс. Сіјө кјаснас корсысө, кімаласнас корсө гөна ічөвік јокмыл—ворсан көзапі—і сујыштіс Чыплаглы. Тајө батныс талун воіс

стрөйтчаниныс і ставныслы вајс гөснеч: Ајналы—дас кампет мешөк кофын, Чыплаглы—көзапіөс, Манафлы—көрт пома карандаш, мамныслы—чувкі і Фатма пөчлы—табак.

Бат ужалө ылын, Кішлакын, көні стрөйтөны рабочөј-јаслы выл поголок. Ајна бурасө оз і төд, мыј сешөмыс „рабочөј посолокыс“, но батыс шуө, мыј регыд најө ставөн сетчө мунасны, а Манаф сені вөвліс-һін, аңдылө-ма подјомнөј кран і весіг ветлөма көјмөд судтатыс. Сөмын кажітчө мамныс абу рад, а Фатма пөчыс скөралө.

Ајна уңө.

— Ој, кушөм жар! Ен чужјас, Чыплаг. Те-өмөј көзапі? І сылы кажітчө, мыј збылыс Чыплаг пыффи кујлә көзапі і сылы кокнас чужјалө морөсас, јурас, кынөмас. Ајна мездысө көзапіыс і кылө друг, кыңи көзапіыс пондіс горзыны. Кажітчө, мыј тајө горзө Чыплаг.

— Аллахлөн¹⁾ милоет! Мыј лөбма фөвінаыскөд?—кыліс Ајна мамыслыс гөлөссө. Но сылы кажітчө, мыј мамыс сорһитө көнкө зев ылын. Ајна пуксіс вольпас вылө і пыр-жө пөрөдчис бөрвыв. Сесга нөшта өтчыд пуксыліс да пондіс кулақјаснас һіртны сінјассө. Ічөвк көсајасыс чурвіңөны зугсөм јурас.

— Уң, Чыплаг, јайла-лај, Чыплаг, лај,—мургыштіс Ајна і, кыңи чуркапом, кыңи ваңка-встаңка, пөрөдчис бөр вольпасө і сіјө-жө секундас унмовсіс. Секі ружтіг да ојзіг тырја, чеччис мамыс.

— Уң, менам піукөј, уң, сөдөһмаөј менам.

Сіјө бостіс Чыплагөс өтлаын көзапі чачаыскөд і пуксіс Ајнакөд орччөн. Чыплаг кујліс сы піңөс вылын.

„Вісө фөвінкаөј, вісө озјан біөј,—мөвпаліс Җөһнаб.—Шогыс меным! Колө нуөдлыны тајөс мулла дінө. Мед сіјө віңас кулөмыс. Өтө сајын колө і Ајна јылыс сыкөд сорһитыштың“.

¹⁾ Аллах — мусулманалһн јен.

Ҷејнаб пукалө, вaшкөдө сыланкывјас Чыплаглы, мөвпалө керка јылыс, челафыс јылыс, гырыс рөскөдјас јылыс і көн-кө ылыс Кішлахын ыжыд выл стрөјба јылыс.

Ҷејнаблөн вөвлі уна челаф. Ставныс нәјө чужлісны, котравывлісны, віслісны тајө-жө керкаас, узлісны тајө-жө паласјас вылас. Ыжыджыкјасыс-нын гөтрасісны — орөдчісны сы сөлөм діныс. Налән өні асланыс олөм. А со тајө медбөрјайыс, чукла коқјаса ічөтік Чыплагыс, өні сылы свет вылас медса дона.

Өшиң сајын лоі југыд. Ҷімөдіс медвоғза көлөкөмчік верблуд сылыын. Тіра-таракылісны Махмед пөл хурджінын шома јөв тыра кріңчајас. Улын, карын, триңөдчісны трамвај звөнокјас, мөдісны горзыны автомобилгудокјас, берегдор улчати, гырыс керкајас дінти термагөны портфела јөз; унзіл челафјас школаө котөртөны.

Ајна сінјассө востіс да һумдіс. Сіјө асывнас, сафмас-да, пыр сералө. Чыплаг војбыд сылы мешајтіс уһнысө, но асывнас, сафмас-да, сіјө пыр һумјалө. Һумјалө медвојдөр Чыплаглы, коді кавшагө сы вылө, һещкө сіјөс көсаөдыс, сінмас пөмалө, медым сіјөс өдјөжык саф-

мас. Нумјалө мамыслы, нумјалө өшиңса буса шонділы, трамвайјас тыңдөчөмлы, оғолјас горзөмлы.

І өні сiјө нумовччiс вольпас вылас, вом тырнас очыштіс і паскыда нумдіс. Пырыг-пыр-жө сылы дум вылас усі, мыј вольпас улас сылөн кујлө кампет. Кор батыс сетіс сылы кампет тыра зольнык мешөк, Ајна думыштіс: „Кушдөм уна!“ і шуіс: „Өтпырјө ставсө не сојны“. Сiјө лыддіс дас чуң, дас кампет, дас лун. І Чыплағлы поңас сетны. Дыр тырмас. Но сесса кызкө друг өтпырјө сојіс став кампетсө. Рыт кејас сылөн колі сөмын өтi чукрасөм бумагаас сiбдөм кампет.

„Ез-ө гусав Чыплағыд?—мөвпыштіс Ајна.—Абу-тај, зольна“. Сесса друг аззiс скөр да мајшасан чужөмсө мамыслыс і Чыплағос сы пізөс вылыс.

— Мыј лоі, dada?..¹⁾

— Чеччы, чеччы,—аззан, дөфинканым вiсө.

Ок, кымыныс вiслывліс Ајна, і кымыныс вiслывліс Манаф, нынөм локтор таыс ез лолы! І мамыс некор-на тазі ез скөравлы.

Ајна чөволөмөн эвiрк чеччiс, пішдөгас сујіс кампетсө, пыркнiтіс платтөсө, кі вылас сөлыштіс да шымөдіс јурісө. Сесса котөртiс дворө мыссыны. Јукмөс дорын-нын пукаліс Фатма пөчыс. Сiјө сөвтө нырас чушкан табаксө да несјалө. Сiјө несјалө дворын быдөныс медбура. Сiјө вермө несјавны кычыс дорвыв. І тајөн сiјө гөрдітчө. Но кор Фатма пөчылд несјалө, буржык сы дiнө не локны. Сiјө сек серјознөј да скөр.

Быд асылын јукмөс дiнын зыксөны, піңасөны да төлкујтөны двор пышса ујјас јылыс. І быд асылын Фатма пөч, дворын медга пөрыс пөч, медвоз петө јукмөс дiнө. Сiјө радејтө, медым ставыс вөлі лучкі, медым вөлі пөрадок. Законыл да пөрадокылд-өд аллахсан²⁾.

¹⁾ dada—мам.

²⁾ Аллах—јен.

ТАТЧӨ ПЫР ЧУКӨРТЧЫВЛІСНЫ ЧЕЛӘД- ШКОЛА БӨРЫН

Каплан кижассө пуктіс бөрас да мышкыртчөмөн вич-чыгө. Мај-а-һе пуктіс сылы мышку вылас эоһ кыга көртөд.

Тажө вөліны важ кыгајас. Лыддыссыны најө вескыд-вывсаһ шујгавылө, і вөлі быд кыгаын зев уна точка: буква вылас, буква улас, буква дінас. Став тајө точка-јассө колө вөлі помытны, коді көсјө лыддыны важ туркскөј кыгајассө.

Өні сіјө кыгајассө век кезлө вөлөн-дофдөн нуоны читәһаыг. А точка да черточкајаса тајө кыгајасыс пыды полкајас вылын сулалісны-һын шујгавывсаһ вескыдвылө лыддыссан кыгајас, најөс вөлі гижөма обык-новеннөј буквајасөн, кодјас шусөны „латінскөј шріфтөн“...

Манаф шуіс Кулізаделы:

— Кыңи мижанлы вөчны? Нтекөд-өд оз көсјы локны читәһаө. Махмед шуө: „гажтөм“. Саид шуө: „батө оз лез“. Ставыс кушдөмкө помка висталөны.

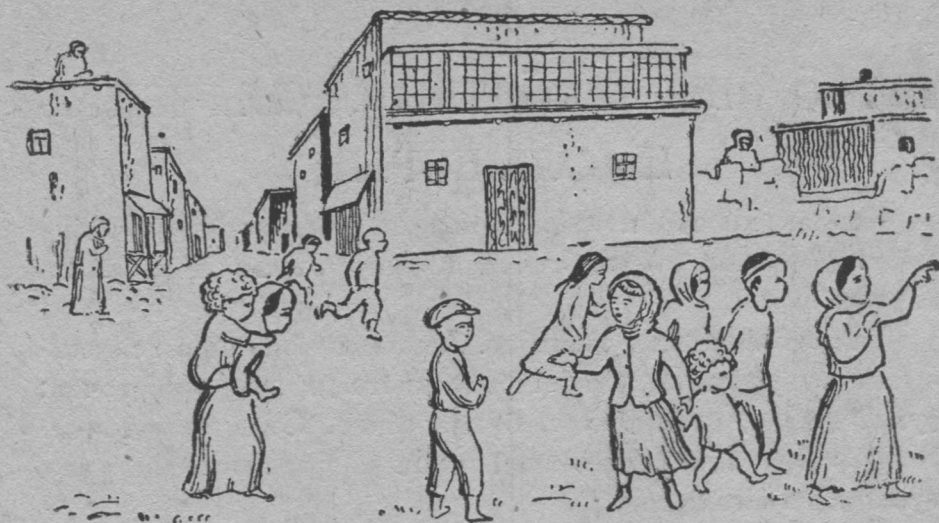
— Локтасны, вот аңған—локтасны!—сералө Куліза-де.—Колө сөмын вөчны сіз, медем вөлі інтереснө.

Каплан нуіс медбөрја тук. Сіјө чышкіс чужөмсө дөрөм соснас і тетуриччөмөн пуктіс, кыңи настөјашщөј муша—вокзалса носіһшщік.

— А ме төда, мыј колө вөчны,—шыасіс Мај-а-һе:—Колө мунны і петкөдлыны челафлы кыгајассө. Сек, төдөмыс, најө локтасны.

— Ен јөјтав,—ропкыштіс Манаф,—мыј һинөмабусө сорһитан!

Мај-а-һе лөгасіс, но һемтор ез шу. Ставөн чөволісны. Друг Кулізаде шуө:

— Ме сіз-жө думайта.

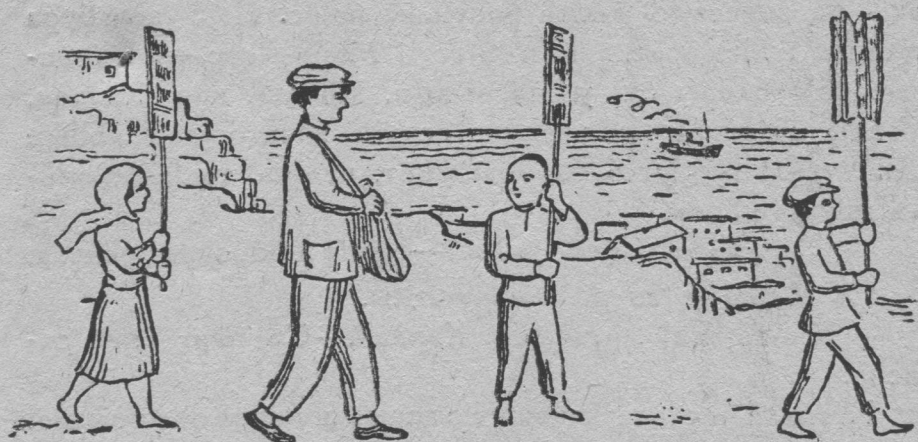
— Кыз!—жуалис Манаф.

— Колө петкөдлыны кыгајас.

Медпервој мортын муніс Каплан. Сіјө нуө зев ыжыд шафина, а шафин јылас плаг пырды дөләлө кардоныс вөчөм ыжыд кыга, мистјасыс сълөн гөрдөсө, турунвјжөс да колквјжөс. Каплан бөрсө Манаф нуө југыд колквјж рөма плакат: „Локтө читальня!“ Манаф бөрсө мунө Кулизәде кыга тыра ыжыд сумкаа. Кулизәде бөрсө—Мәј-әһе, сълөн плакат, а сетчө рисунтөма кыгајас да челаф-јасөс.

Беккыдык улчати кәјисны најө вывлаң кар помөз. Шондыс пөжө. Көмтөм кокјас улын доналөм лыаыс зуртө. Керкајасыс петәлісны нывбабајас да поскы челаф-јас. Нывбабајас шондыс кинаныс тупкөны сінјассө, тубыртчөны ас покрывалөјасө, соркытөны мөдә-мөдныскөд і довкјөдлөны јурнаныс.

— Вот! Вот, Мәј-әһе! Визөдлө! Визөдлө! Вот јандыг-төмыд! А тајө Асланлөн Манафыс!

Керка вевтјас вывсањ вѣѡдѣсны пѡчјас. Збылыссѡ најѡ весѣг ез ѣ вѣѡдны, чужѡмјаснысѡ ѡкѡѡ тупкѣсны, медым ассыныс сѣннысѡ ње јанѡдны. Но поснѣ ѡетѣн-кајас кѡмтѡг, ѡтѣ дѡрѡм кежыс, межкуыс вѡчѡм ыжыд шапкаѡс, да кокподулѡѡныс куѡ платѡѡа поснѣ нывкајас котѡртѣсны плакатјас бѡрѡа; најѡ жѡмдалѡны, воѡѡ котѡртѡны, медым вѣѡдѡлыны ыжыд књѣга вылѡ.

Ајна Чыплагсѡ кутѣс пѡлпом вылас ѣ шѡщ котѡртѣс, но котѡртны сылы вѡлѣ сѡкыд.

Каплан мунѣс зев ѡдјѡ. Сѣјѡ зев бура тѡдѡ, кытѡѡ сылы колѡ мунны. Со медбѡрја керка. Керка саяс ѣз чукѡр, лыа чукѡр, њѡтѣ пу ѣ уна јѡг. А воѡын—ѡналѡм руд лыа да ѡналѡм руд ѣзјас кыссѡны руд ѣз гѡрајасѡѡ.

Ѡз тыѡав море, ѡз тыѡав кар, ѣ ѡз кывны трамвај-лѡн звѡнокјасыс, ѣ весѣг парѡход тутсѡм ѡз кыв. Танѣ школа бѡрын пыр чукѡртчывлѡны чѡлаѡѡ. Пѡштѣ пыр ѡтѣ зонпоснѣјас. Зев шѡча воывлѡны татѡѡ нывпоснѣјас ѣ накѡд шѡщ Мај-а-ње.

Каплан мунѣс зев уверѣннѡја ѣ сѡсса дрѡг сувтѣс ерд-

выв шӧрас. Кӧни челафыс? Каплан сушкис ассыс ша-
тинсӧ лыаас; Кумизаде пукис изяс вылӧ. Посӧи нывче-
лаф да зончелаф кыщӧ бостисны најӧс. Најӧ зев бура
тӧдӧны і Манафӧс, і Капланӧс, і Мај-а-ӧеӧс,—ӧд став-
ныс најӧ олӧны ӧтӧи улӧча вылын. Но ӧни, кор Каплан,
Манаф да Мај-а-ӧе вайисны сещӧм мичаторјас і кодыр
накӧд вӧлі кушӧмкӧ бокӧвӧј морт, челаф, тыдалӧ, омӧ-
ла најӧс тӧдисны.

— Тајӧ-нӧ мыј беф јылас?—јуалис гӧд сінма нывка.

Но Мај-а-ӧе ез удӧит вочавӧзны.

— Со-тај најӧ!—горӧдис Каплан.—Со најӧ изяс са-
јасӧс!

І Каплан чеччыштіс, кватӧитис ассыс шатинсӧ да котӧртіс.

— Еј, ті, челаф! Локтӧ татчӧ ӧдјӧжык!

Почӧ вӧлі думыштны, мыј челаф ез кывлыны Кап-
ланлыс чукӧстӧмсӧ. Ставныс најӧ кышын пукалісны те-
туритчӧмӧн да круг шӧрас мыј вылӧ-кӧ виӧдисны. Бу-
ракӧ, тајӧ мыјкӧ вӧлі торја-ӧн интереснӧј. Ӧнекод че-
лаф піыс весіг ез бергӧдчыв Каплан чукӧстчӧм вылӧ.

— Еј, ті, челаф!—нӧшта ӧтчыл горӧдис Каплан. Сег-
са друг сушкис шатинсӧ лыаас і ӧтчыл чеччыштӧмӧн
ачыс лоі круг пышқас.

Ез-на удӧит Каплан лажгӧдчыны, кыз сугедыс сылӧн
кватӧитис бӧжтіыс крысаӧс (тајӧ вӧлі муртса ловја насто-
јашщӧј крыса) і скачӧн гӧӧитис крысаӧн вескыда Куми-
заде да Манаф вылӧ. Серт ез нарошнӧ. Сіјӧ најӧс ез
аззав. А сы бӧрыс чӧрзӧмӧн, горзігтыр, грімгӧмӧн, бус-
сӧ да посӧи ізторјассӧ кӧмтӧм кокјаснаныс резігтыр,
лебисны сӧтинкајас. Гашкӧ, ескӧ код-сурӧ на піыс і аз-
зылісны сера ыжыл кӧӧгатӧ, виж плакаттӧ да Кумизаде-
лыс бокӧвӧј чужӧмсӧ, но ставыс тајӧ сін пырныс зду-
кӧн мунис і сіз-жӧ ӧтӧи здукӧн бӧр воші.

Сӧтинкајаскӧд ӧтлаын котӧртіс і Каплан.

Мај-а-ӧе горӧдис мыјкӧ да ускӧдчис на бӧрса, пла-

катсö кiсыс ез лез. Но најöјасöс-öмöј суöдан? Мај-а-не сувтiс.

— Каплан! Каплан!

А Каплан çикöç вунöдiс аслас сера ыжыд кыга жылыс. Со төлыс трепайтö сылыс мiстјассö. Со-нын Ајна матыстçис, Чыплаг нужöдö кiјассö i көсјö кватiтны кыга мiстсö, а төлыс нещкö сiјöс сылыс.

— Но, ставыс тајö öни артмö зев нелучкi,—шуиc Куызæде.—Виçчыслам, најö регыд бöр локтасны.

— Кыç-жö, бöр локтасны! Најö öни котöртiсны море дорö, вöјтны сiјöс кутасны.— Гөлöсыс Манафлөн вöлi сещöм, кыç бытвö сiјö жалiтiс, мыј сулалö тани аслас виж плакатнас, а оз котöрт море дiнö зонпоснiјаскöд. Гашкö збылыс сiјö тајылыс жалiтiс? Öд вермас сiç лоны.

IV

МЫ-НÖ СЕЩÖМЫС—

МУЛЛА ВЕ- ЖÖРÖН ПÖТКÖд- ЧЫНЫ

Ас улас кокјассö суркнæлöмөн, мулла пукалö жо-
жас, пöдушкæяс вылын. Çејнаб полiгтырја сувтiс öçöс di-
нас. Чыплаг, öви дөрöма, көмтöм, межу шапкаа, пукалö
сы кi вылын. Орччөн сулалiс Ајна. Куç платвö увсаңыс
чурвиçисны сылөн iчöтiк нæйт кокјасыс. Öви кiнас Ајна

щока дінас кутö таса сера вевтвöдсö, а мöднас кутчы-
гöма мамыслы јубкаас. Сіјö вöлі һеуна польштö.

Ајна унаыс кывлываліс, мыј мулла—medyug і medea
важнöј морт свет вылас, сы вöсна сіјö мөвпаліс, мыј
вот öні аззас страшнöј мортöс, kodі, гашкö, кватітас сі-
јöс, горöдас да кокнас сы вылö зымкһітас, лібö вöчас
мыјкö сещöмтор, кызі мукöд дырјыс овлö вöтасігјасөн.
А сені со аззö: пукалö мичöдöм тошка зöлаһік старік,
сöмын чалмаа і сы возын поднос вылын быдсама чöс-
кыдторјас.

— Мыјла локтін, аһöј?—јуаліс мулла сещöм вöсны
гöлöсөн, мыј Ајна весіг һумдіс ас кежас.

Зејнаб локтіс матöжык.

— Со піöј менам, Чыплаг. Тöрытја војсаһ сотчöмөн
сотчö.

Чыплаг кыліс ассыс һімсö.

— Кöсја гулајтны. Леэ, dada, ој, леэ!—мöдіс һаргы-
ны сіјö.

Мамыс осторожнöја сувтöдіс дөвінкасö муö. Чыпла-
гöс шатовтіс, шлап усі жојас, ассыс чукла да көмтöм
кокјассö паскöдіс і гораа горöдіс.

Ајна ускöдчіс сы дінö, тевурітчöмөн пуксіс сыкöд
орчөн і пондіс вашкöдны мыјкö. Сіјö кыскіс піщöгсыс
кампет, бергöдлыштіс кіас кампетсö, візöдыштіс сы вы-
лö, сесга мöдіс ödjö кулыны кампет бумагасö: öд оз-жö
поэ, медым Чыплаг мöдіс горзыны мулла ордын, көт
мед муллаыд і ез вöв сещöм страшнöј!

— Сесга вот тајö нывкаыс. Мыј сыкöд вöчны? Ба-
тыс шуö: колö-пö сöветскöј школаö сетны. А мыј шуас
Фатма пöчным? Сöветујт, ыжыд мілöгста мулла, ме-һын
те возын ог колччы ужјöзөн?

Мулла чышкыштіс тошсö јежыд кајмаа гöрд сітөч
чыщјанөн.

—Быд мортлы аслад шогыд кажітчö сещöм ыжыдөн,

кыңи вербмуд. Тенад шогыд—абу ыжыд шог і оз донаа сувт.

Ајна јукіс кампетсö кык пелö.

— Тајö—теныд, тајö—меным, а кампет бумагасö Чыплаглы гета, пондас-кө сiјö чöv овны. Чыплаг-öд төлка. Чыплаг ыжыда быдмас-да, ме сылы оғолöс һöба,—термасöмөн бормочітіс Ајна, а ачыс, пелсö пош-һитöмөн, кывзис војдөр мамыслыс, а сегга муллалыс вiсталöмсö.

Мулла чövусі. Җејнаб сiң-жö чövусі. Сiјö оз лыст сорһитны. Сiјö вiччысö, мыј нöшта вiсталас мулла.

Галлерејасаң рöма стеклöјас пырыс вiңдчöны шондiлөн уна рöма көчјасыс—колквiжöс, турунвiжöс да гөрдöс. Көчјасыс котралöны пötөлöкті, стеклöјас вывтi, муллалөн мiчöдöм тош вывтi, Җејнаб платтöтi да лук көртöдјас вывтi, кодјас вöлі öшалöны стенас.

Мулла шуіс:

— Мед-но нывкаыд тенад ме ordö воывлас. Мед пötкөдчас ме вежөрөн—мем абу жал, көт ме ordö воывлöны і знатнöј jöзлөн челафыс. Нывчелаф да зончелаф ме ордын öтлаын велөдчöны. Медым прöста оз шуны, мыј муллаыд—бөрö колöм морт. Муллаыд признавајтö совет власттö, сöмын-тај советвласттыд муллаöс оз признавајт. Ачыс совет властыс асгыс пöмзасö оз гögөрво.

Мулла скөрміс.

— Мыјөн мем тенö ағвöавны, ыжыд мiлöста мулла? Мi војтырыд гөлöс.

— Тоштöм мортлы-кө быдсөн ваясны öвi сiөн, сек артмас быдса тош. Таңи-жö і тiјан мулланыд. Быдөн-кө вајыштасны ещанікөн, і мулланыд пöt, а челафныд тiјан гректөг пондасны овны.

— Прöшщай, мулла! Те кокһöдiн менсым сölöмöс. Мед тенад төлка сiңјасыд нöшта уна-уна во вiңдасны төлыс вылö да шондi вылö.

Ҷејнаб Чыплагкөд і Ајна локтöны гортаныс. Нöшта
мылсаы-на најö кылöны Фатма пöчлыс гөлöссö:

— Мед ымеј лы теныд горшад тасасас! Менам тазјöј
вöлі сулалö тазö местаас, а öни со тенад сулалö! Мыјла
пöрыс мортöс он уважајт? Мыјла пöрыслы почот он вöч?

Фатма пöч сулаліс јукмöс дінын чужöм вевтвöдтöг,
лочысöма, паскыд сöд платтöа; шенасіс кыкнан кінас
да горзіс. Јукмöс мөдар бокас сулалö гөрд чужöма кыз
Лалла, сің-жö шенасö кіјаснас і сің-жö горзö, но оз се-
щöм гораа — сылы вöлі пöс.

— Мыјла меным те местаö ассым тазјöс пуктыны?
Ег-на ме сещöма выжывмы, медем вежөрöс воштыны?

— А кор-нö тенад вежөрүд вöвлі? Нывтö школаö
сетін. Ачыд регыд кар куҗа чадратöг¹⁾ котöртан. Кыт-
чö менсым тазсö воштін?

— Ме тöда! Ме тöда, көні тазыд! — горöдіс Ајна. —
Пырыс-пыр ваја!

Ајна котöртіс керкаö і секунда мысты котөрөн лок-
тіс Фатма пöч дінö.

— Со, Фатма пöч, тазыд. Те-öд ачыд сені гыжјастö
мічöдін.

— Тенсыд јуалöны? — кватітіс Фатма пöч Ајналыс
ічөтік көсајассö, — тенсыд јуалöны? Но, да, ме гыжјас
мічöді. А ме-öмöј шуа, мыј ег мічöд?

Фатма пöч бостіс таз, кывшутöг вештіс Лаллалыс
тазсö і пуктіс сы местаö ассыс. Сесса пуксіс сетчö-жö
ічөтік ковјор вылö, кыскіс піщөггыс бісерөн вурöм, еö-
дасöмысла лöсталан көшöмсö, бостіс табак чепöл да
нырас сөвтіс. Лалла сің-жö пуксіс ас местаас јукмöс мө-
дар бокас.

Ајна вајіс Фатма пöчлы пöс кофејнык, чашка тыра
поднос і посњіа вундалöм халва тыра тасті.

¹⁾ Чадрә—чужöм вевтвöд.

— Лок, Лалла, јуышт менсым копеј чашка,— зик-һи
спокојнөја шуис [Фатма пөч.

І Лалла-һин төдіс, мыј на костын бөр лоі мір.

— Бурлуныд тенад сещөм ыжыд. Курөг-кө вөлі јө-
лөн лыстө, ме ескө ted сек курөг рыс сузөді,— шуис
Лалла.

Фатма пөч вешјыштіс ковјор вылын.

— Пуккы!

Лалла кі пыдөснас чышкыштіс вомдорсө, лөсөдыштіс
гера јубкасө і пуккіс.

— Халвасө рафејтан?— јуалис Фатма пөч.

— Рафејта.

— Сојышт на здоровје. Кыз.

— Пасібө, Фатма пөч.

Җејнаб, Чыплагөс кіас кутөмөн, петіс јукмөс дорө.
Сіјө пөрччис чужөм вевтөдсө, раҗис ковта горшгөгөрмыс
кіҗассө і пуккіс Фатмакөд орччөн. Чужөмыс сылөн вөлі
долыд. Щөкајас боктыс өшалісны зельда кыөм кіҗөрі-
һик көсајасыс, і сіјө віставліс мулла јылыс. Сылы ка-
жиччө өні, мыј мулла сіјөс прімітіс торја-һин меліа,
мыј шуалис сылы торја-һин мелі да төдчана кывјас.

— Ок, кушчөм төждыгыс мјан муллаыд! Став шөгөс
менсым бостіс. Мед пө Ајнаыд ме дінө воывлас, ме
ордын велөдчас. Өні-пө кадыс сещөм — быдөнлы колө
велөдчыны.

Фатма пөч віҗөдліс Лалла вылө.

Лалла бостіс халва кусөк. Лалла, кажітчө, оз і кыв-
зы, мыј вісталө Җејнаб. Гашкө, сылы і прөста абу око-
та кывзынысө, сы вөсна, мыј Лаллаыд-өд Мај-а-һелөһ
мам, а Мај-а-һеыд-һин ветлө сөветскөј школаө.

Ајна тевурітчөмөн пукалө мамыскөд орччөн, сотча-
лігтырја јуө кіҗеріһик пөс копеј да думајтө: „Вот өні
ме муна мулла дінө. Кыҗ-нө сіјө колө гөгөрвоны—
мулла вежөрөн пөткөдчыны? Буракө, велөдчөмыс сещөм-
жө, кушчөм і Манафлөн? А сещөм-кө, гашкө, і зев бур-да“.

ТАЈӨ АБУ НЫВ, А НАСТӨЖАШЦӨЈ СОКРОВІШЦЕ

Ајна пукалө орччөн Фатма пөчыскөд да вурун Һеңкө. Фатма пөч сорһитө һужјөдлөмөн, өткөд гөлөсөн равномерһөја, кыңи часи точкакылө.

— Нывка-кө вурун весалө, сылы ассыс көса помсө колө вомас кутны. Тенад квајт көса. Бост медса куъсө.

Ајна кывзөмөн вомас бостіс медса куъ көсаысыс помсө. Орччөн кујлө Чыплаг. Сіјө век-на вісө.

— Ајна, ај, Ајна,— һаргө Чыплаг.— Меж колө! Вај межтө, Ајна...

А Фатма пөч бормочитө:

— Те төлквылө воан сек, кор верблудлөн бөжыс муөң быдмас. Чөв ов, кор ужалан, і сінјасыд мед век улө віңдөһны.

— Межтө вај, Ајна...

Ајна оз төд, кодлыс і кывзыны. І һөшта абу лүчки і сіјө, мыј көса помсө лоө кутны вомас. І со төлктөм Чыплаг! Ачыс коавліс ассыс көзапісө, а өһи һөшта межөс корө! Кыс-һө ме сылы боста межсө?

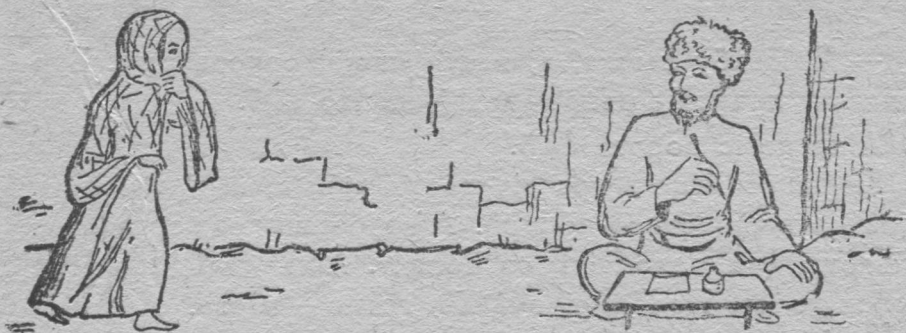
— Он-өмөј те кыв, мыј деһинкаыс горзө? Бост, бу-рөд сіјөс.

Ајна сөлыштис вомсыс көса помсө. Слава аллахлы, өһи пөчас сорһитыштһны!

— Ој, Чыплаг,— гажаа шуіс Ајна,— ме теныд һыр межөс суңөда.

Ајна бостіс вурун јокмыл, туплалыштис сіјөс кі вылас і вајіс Чыплаглы қик һыр улас. Чыплаг кыкһан кі-нас шамыртис межөс да һумдіс.

— Ајна, Ајна, бара сорман мулла дінад,— друг кылө Ајна мамысылыс гөлөссө.

Ајна-öd оз-нын первоҗыс мун мулла ordad. Сijö-нын оз пов сыыс. I сijö öni зев бура tödö, мыј „мулла ве-жөрөн пөткөдчыны“ зев гажтөм. Колө жоҗын пукавны тевуритчөмөн i мукөд нывпоснҗаскөд да зонпоснҗаскөд гөлөс тырөн горзыны буквајас. Талун буквајас i аски буквајас i јешщө дыр-на, гашкө, верствө кадөч пыр ков-мас буквајас горзыны. А сесса мулла век вiсталө:

— Мыј аҗзыланныд татыс, сы јылыс чөволө, нiөти кыв бокө ен петкөдө.

I мамыс щөктө чөвовны. Med-пө һекод оз төд — бат-ны, Манаф-ны. Серт, ескө Манафид төдө, но Ајна-ныд нывчемад. Манафлы һекущөма абу окота нывчемад јылыс думажтны да сы дiнө көртасны.

I сесса, Ајна нөшта җик-на iчөтик нывка, абу-öd Мај-а-һе код.

I нөшта коркө өтчыд мулла шуис: „Kodi кутас вiс-таслыны-болгыны, сijö iзjө пөрас“. Абу-öd окота iзjad пөртчыны, кор төдан, мыј каменьщикјас iзjad мөлөтөн кучкалөны, шуам, көч кызык Ајналөн батыс.

Мамыс ачыс кышалө Ајналы чужөм вевтвөдсө да стрөга шуалө:

— Отарө-мөдарө ен вiҗөд, ен бергав i һекодкөд ен горҗит.

— Ладнө, dada, шуө Ајна i һөжјөнiкөн мунө двор куҗа. Мамыс бөрсанҗыс вiҗөдө.

— Тажә абу нывка, а, настојашщәј сокровішще. Бур челафән козналіс менә аллах! — шопкә сјјә.

Ајна петіс ворота сажә!

Первојсә Ајна муніс сја-жә һәжјәһк, кызі і дворті. Ајна оз віқәд отарә-мәдарә. Ајна бөрвыв оз бергәдчыв, і, ферт, Ајна һекодкәд оз сорһит. Ајна тазі прәјдәтис быдса уліча. Пеләсын пукалә гижыс — мірза. Ајна-һия тәдә сјјәс. Ајна һәжјәһкәһн шуалә, ферт, ас кежас, а оз мірзалы:

— Чоләм, мірза.

Мірза пукалә бокын, і Ајна һеуна бокалаһ віқәдә. Мірза меліа јурнас довкјәдлә, Ајна һеуна һумјалә. Водын лоас вывеска читалһа вылын, кодәс вәчис Манаф. Быд разын Ајна мунә тајә вывеска дінтіыс і быд разын кылә, кызі керкаас јургәһн гәләсјас. Сылы мукәд дырјыыс кажитчә, мыј сјјә кылә Манафлыыс гәләссә, а гашкә тајә горзә і Мај-а-һе? Но і мед-но, мед горзәһн. А Кулизадә — омәһ морт, і јурыс сыләһн тырәма кһигајасәһн, а чепыс — тыртәм. Тазі шуә Фатма пәчыс. А кызкә со абу ләсыд мунһн тајә вывеска дінтіыс. Мыј најә сені вәчәһн? Мыјла сераләһн?

Ајна мөдәдчис әдјәжык.

Мед сераләһн. І сјјә серавлә-жә ічәвк Лаллакәд, кор најә мулла ордыс гортаныс локтәһн. Кор Ајна первојыс-на локтис мулла ордә, Лалла сылыс јуаліс: „Кәс-јан мекәд дружитһн?“ Ајна, ферт, кәсјис. І секі Лалла шуіс: „Те лоан меным выһ ічәт пәдругаһн, і гортад мі мунам әтлаһн“.

Читалһа дінті мунігәһн Ајна мыјлакә быд разын кақтыштә Лалла јылыс, і со әһн сја-жә кақтыштіс, серәктис, қикәқ кыккіс ас вывсыс чужәм вевтәдәсә і, сјјәһн әвтчгтырја, котәртис уліча куҗа.

МИАН ЕМ АКВАРИУМ!

Ајна лыддө:

Халдых деді,
Хулдых деді,
Гаш чір деді,
Гаш чих деді.

— Теных вөдитны, Гјулзар, теных!—горөдисны челаф.

Ајна котөртис јукмөс динө. Јукмөс динын кулө ыжыд чукөр вурун, а Фатма пөчыс пырөма гортас. Ајна секунда мында думайтчис, сесса өдјө курыштіс вурунсө і суиіс сетчө јурнас. Вурун сіјас пырөны пелө, горшгөгөрө. Ајна став вомтырнас нумјалө. Некор некөд оз куж думыштыны, мыј Ајна лыгтіс Фатма пөч вурун піө зөбсыны. Ој, кызі ныр пыщкөссө гилөдө? І друг Ајна ас јур вестгыс кылө Фатма пөчлыг гөлөссө:

— Аллах, аллах, тајө абу двор, а Магометлөн адыс, көні һевернөјјас котралөны!

„Буракө, Фатма пөч пукгис,—думыштіс Ајна.—Кушөм матө! Вот өні вешјыштас і вескыда пукгас јур вылө“.

— Ајна,—горзө Гјулзар,—сет гөлөстө!

Керкаын бөрдзис Чыплаг. А гашкө тајө абу Чыплаг? Гашкө, тајө кодкө мукөд? Од керкаас уна јөзыс. Ој, тајө Чыплаглөн-код гөлөсыс, вот өні сіјө горөдас: „Ајна, ај, Ајна!“

— Тајө абу нывка, а настөјашщөј чөрт! Кытчө воші?—ропкакылө Фатма.

— Еј, Ајна, ој, Ајна! Он-өмөј кыв, дөтинаыд бөрдө?

Мыј керны: петны лібө кулыны јешщө? Од өні Фатма пөчыд оз мун. Сіјө кутас пукавны тани рытөчыс. А рытөчыд ылын. Рытөчыд Ајна тани пөдас. Пөдас Ајна, і быдсөн кутасны шенчыны. Ој, кушөм абу лөсыд пөднытө! Кушөм жар! Кушөм һелөсыд кулынысө!

І друг Ајна ʒвiрк сувтiс кок јылас.

— Вiʒödö, со Ајнаыд!— горödис Гјулзар.

Ајна вiʒödис Фатма пöчыс вылö, а Фатма пöчыс вiʒödис Ајна вылö. Сесеа Фатма пöч чеччис, ʒужödис киcö, кваѳитиc куʒ бедcö, кодөн вурунсö гындö. А Ајна-нын вöли котöртö гортас і мунiг мозыс пыркödö вурунсö јурсыс, платʒбöсыс, кiјассыс.

— Кытчö-нö те, Ајна? Тед-öd вöѳитнытö!— горзiскы челад.

— Кыʒ-нö мем вöѳитны, кор Чыплаг бöрдö? Он-öмöј тi кылö?— мунiг мозыс шуiс Ајна.— Со, аʒзанныд Манаф локтö.

Манаф Капланкöd сувтiсны ворота вестö. Но најö ворсны cöвсем ез лöсödчыны.

— Те думажтан Ајнаöс?— шуiс Манаф.— Сiјö-öd арлыд-нас iчöt-на, мыј сiјö гөгөрвоас?

— Ој, мыј те вiсталин! Ајнаыд збој!

А Ајна тајö кадас пукаліс Чыплаг дiнын жојас. Вомыс сылөн ʒумдöма, көсајасыс лöʒмöмөг, сiјö мөвпалiс: „Кущöма повʒиc Фатма пöчöј!“

— Лаґт, Чыплаг! Аʒзан, Ајна локтiс. Регыд dada локтас кооперативыс. Вiʒöd, Ајнаыд öни ʒебсас, коре Ајнатö!

Но Чыплаглы ез вöv окота корсны. Чыплаг ʒаргö. Сiјö омöла справитчö, уна бöрдö і јона кызö.

— Мунам гулајтны, Чыплаг.

— Гулајтны,— сöгласитчиc Чыплаг.

Ајна лöсödиc сылы мышcö, Чыплаг пуксiс Ајналы мыш вылас і кiјаснас кутчыгiс Ајналы сылиас. Ајна кутiс сылыс кокјассö.

двортi колö мунны сiʒ, медым Фатма пöч оз качавлы. Ајна вiʒöдлiс дворö і скачөн лыјыштiс ворота дiнö. Фатма пöч ʒинöм ез аʒзыв. Ајна пуксiс јог шыблалан јашщiк дорö да Чыплагкöd öтлаын мöдiсны вiʒöдны улiча вылö.

— Азған, — осолпі котөртө. Азған, старік локтө?
Кутан-кө бөрдны, старікыс бостас Чыплагөс мешөкас.

— Еј, Ајна, — горөдіс Манаф. — Те мыј вөчан?

Сіјө Ајнакөд јонасө ез і сорһытлы: ічөт нывка і
нөшта чој.

„Мыјла менө Манафыс чуксалө? — думыштіс Ајна. —
Гашкө мыјкө лоі-да?“

Манаф рещітелнөја шуіс:

— Окофтан актівө?

— Мыј? — ез гөгөрво Ајна.

— Актівө, — вылыс шуіс Каплан.

— Мыј сіјө сещөмыс?

— Но, актів. Он-өмөј те төд, мыј лоө актівыс?

— Ме-өд теныд шулі, міса, сіјө оз згөдітчы, — зев
збылыс шуіс Манаф.

— Но, читалһаө. Кулізәде дінө, — бібліотекар сіјө.

— Ог, ог көсјы. Ме өні мулла ordө ветывла. Лал-
ла сені-жө.

— Med і Лалла локтас.

— Ој, Лалла оз лок. Сылөн мамыс зев стрөг. Ма-
мыс оз лез.

— А те думайтан, тенө мамыд лезас? — серөктіс Ма-
наф. — Ме зончеләд — менө быдлаө лезөны, а тенө һе-
кор оз лезны.

— А кыз-нө те шуан — воывлы-пө?

— Да сіз, прөста, бост да понды воывлыны.

Манафлы ез вөв окота шуны: ен кывзы мамыдлыс,
ен вистав мамыдлы. Сіјө, һедыр чөволыштіс-да, сесса
шуіс:

— Міјан аквариум ем.

— Мыј?

— Аквариум, — шуіс Каплан.

„Мыј сіјө сещөмыс?“ — думыштіс Ајна і гораа шуіс:

— А миҗан мулла быд лун плов¹⁾ соҗо!
Капан серөктіс:

— А теныд-нө кушом пөлза сыыс, мыҗ мулла быдлун
плов соҗо?

Аҗна думаҗтыштіс Һеуна, сегоа шуіс:

— Мі виқодам—ме да Лалла, сы вөсна, мыҗ миҗан,
қыҗи шуас мулла, ем аппетіт.

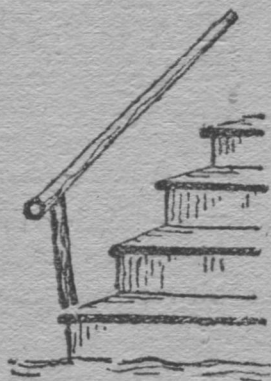
VII

КАҖ ПОСКӨДЫС— І МИҖАНӨЗ ВОАН

Комі Һекымын лун. Аҗна бара мунө чіталҺа дінті.
Сіҗө думаҗтө: „Мыҗ буржык: аппетіт амі аквариум? Мыҗ
сіҗө аквариумыс? Мыҗ код сіҗө?“

— Еҗ, Аҗна!—Друг кылө сіҗө гөлөс.—Еҗ, Аҗна, лок
татчө!

Аҗна лептіс Һурсө. Җик Һур вестас өшіңгі мыччыгөма
Манафлөн Һурыс.

¹⁾ Ріс сорөи пубм жарітөм Һаҗ.

— Лок татчө, Ајна! Пырав мијанө!

Ајна ез-на уфит виқодлыны, кыңи ачыс Манаф, а сы бөрыс Каплан, мајкаа да лөз трусика сулалисны-нын сы дини.

— Ветлам, аквариумгө виқодлам,— шуис Каплан. Ајна сувтис.

— Аквариум? А мулла? Ме-öd мулла динө муна?

— А мулла динө бөрынас муна. Виқодлани муна,— шуис Манаф.

А өшиңти-нын мыччысис којмөд жур—Мај-а-нелөн журыс.

— Тајө Ајна? Лок, лок мијанө, Ајна! Сөкыд-өмөј? Кај поскөдыс і мијанөң воан!

„Ферт, абу сөкыд“,— думыштіс Ајна, зельдзыка то-пөдис чужөм вевтөдсө шөка увтыс і мөдис Манаф бөрс-са. Первој пос куңа, сесга ічөтік вежөс пыр читальнаө. Читальнаын сулалө клејонкаөн вевтөм куң пызан, а стен дорас— кыңга тыра полкајас. Пызан сајын пукалө фет-тинка да лыдфысө, а Мај-а-не вешјөма-нын өшиң динис да кыңга полка дини ноксө.

— Со читальна, азқан?— вашкөмөн шуис Каплан.— Азқан, лыдфысө? Öнi нөшта-на челафјас локталасны.

Ајна ез кывзы. Сылы окота регыдзык виқодлыны аквариум.

— Аквариумд?— сиз-жө вашкан гөлөсөн јуалис Ајна. Манаф сулалис өшиң дорын.

— Лок татчө, виқод.

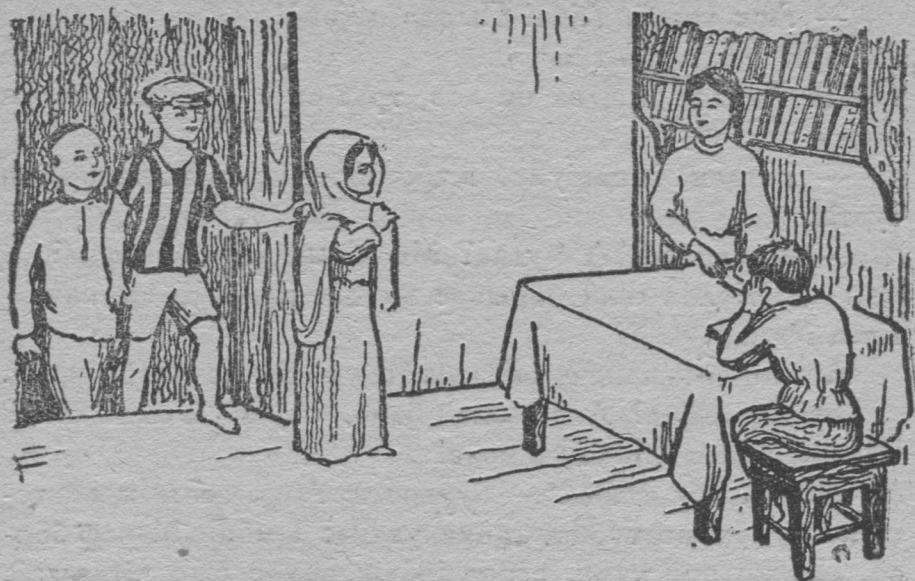
Ајна локтис өшиң динө.

— Ок!— ышловчыс Ајна.— Тајө і ем аквариумд?

Банкаын зарныасисны шондiлөн југөрјасыс і визлалисны черјас, шондi југөрысла қик зарныа кофөс-жө. Ајна виқө-дис банкаө:

— Кушөм лөсыд!

Некымын минут мысты-нын Ајна ез мун, а вескыда котөртис улыча куңа. Куң плафөыс кучкалө көмтөм ко-

кас, вöснiдiк кöсajасыс төв вылын мөвкjалöны, i сералö сijö став паскыд вомтырнас. Чукралөм jокмылөн сijö кiас кутö ассыс клетка сера чужөм вевтөдсö.

— Пыр-жö ставсö вiстала Лаллалы. Оj, сор-нын! Но, но, Аjна!— ассö термөдлө Аjна.— Но, но, Аjна! Ödjöжык, ödjöжык!

Пелöс сажсаъ Аjналы паныдагiс кушöмкö ðетiна. Сы бöрса—мөд. ðетiнка пошiс тujсö Аjналы.

— Көнi вöлин?— горөдiс сijö да кватiтiс Аjнаöс кiöдыс.— Көнi вöлин? Пырыс-пыр-жö вiстав!

— Рагiм!— төдiс ðетiнкаöс Аjна.— Рагiм Амijev! Лез, öд сор-нын. Мем мулла дiнö колö!

— Мi ставсö аздылим! Мыjла Кулзaде дiнас ветлин? Пырыс-пыр мамыдлы вiстала.

— Но, лез,— шуiс Аjна. Сесга дpуг песовтчiс, трак-нитчiс Рагiм кiподулыс i котөртiс бөр читалъалаъ.

— Манаф, ej, Манаф!— горөдiс сijö.

Манаф — ыжыд вок. Сылы колö дорjыны Аjнаöс.

Манаф еновтіс карточка тыра јашшіксө да котөрөн петіс ывлаө.

Манаф ақзис Ајнаөс, і Манаф ақзис Рагімс. Сіјө пыр-жө гөгөрвоіс мыј лоөма. Сіјө котөртіс Ајна дінти вескыда Рагім ывлө. Рагім сувтіс да кіјассө чепјасас сујіс. Мөд февінкаыс сізжө сувтіс і сізжө кіјассө чепјасас сујаліс. Наяө-өд вөлі пагтагөмаөг настөјашщөј куч пінжакјасөн да куч гачјасөн. Мед Манафыд пробујтлас на мов сувтны.

Но Манафыд өдзөдөмысла Рагім дінти воіс сы саязч.
— Тед мыј колө?— јуаліс Рагім.

— Ачыд төдан мыј!— вочавізіс Манаф да лөгөдчіс наступайтны.

Рагім пельпомјассө лептыштіс, аслыс ногөн сөлыштіс муө да бергөдчіс Манафыс мөдарө. Зік-жө сізі вөчіс і мөд февінкаыс.

— Еј, Манаф! Лок татчө! Еновт!— горөдіс Каплан.— Еновт, ен сібды на дінө!

Но кушөм окота Манафлы пансывны! Кушөм окота кулакјасыслы вөла сетлыны! Кушөм окота буржыка велөдыштны тајө некытчө туйтөм Рагімсө!

Манаф секунда мында думајтыштіс: најө кыкөн; Каплан өні тышкасны оз понды. Öтiөн кыклы паныд— он вермы; нөшта астө јанөдан.

— Весасөј тас!— горөдіс Манаф.— Весасөј тас!

— Уна-ө мынтылін улычаыс ывлө, еј те, кыгајасөн тырөм јур?— серөктіс Рагім.

— Весасө тас!— бара горөдіс Манаф і дум ывлас уел Ајнаыс.— Көні-нө Ајнаыс?

Но Ајна важөн-нын вөлі мунө мулла ordө. Сіјө-нын вунөдіс свет ыввыс ставсө: і читална јылыс, і Манаф јылыс. Ајна кышаліс чужөм вевтөдсө, топыда зелөдіс сіјөс шщөка дінас, котөртіс і думајтіс: „Мыј өні мекөд лоө? Мыј лоө?..“

ВЕСАГ МЕ ГИҢ ВОҢЫС, КУШ КОКА НЫВКА

Ајна пукаліс аслас волпас вылас. Орччөн уѣ Чыплаг. Ајна думајтө. Сіјө чуқыртөма кымөссө, һужөдөма парјассө і скөра віқөдө өтї точкаө. Сесса сіјө чеччїс і мунїс стєнын өшалан шкап дорө, кытчө лун кежлө пуктывлөны уѣлан көлујјас — пөдушкајас, сера оѣјалөјас, мутакјас. Ајна нокөшітчыштіс пөдушкајас пөвсын і кыскїс һеыжыд жөст көрөбка. Көрөбкаас вөліны кіѣторјас, мїчөдөм вурун шөрт пасмајас да важкіѣјас. Мукөд дырјыс Фатма пөч вөлі щөктывлаас вїдлавны тајө көрөбкасыс, но өнї Ајналы колө вөлі җїк мөдтор—сіјө корсіс нојїч.

Медбөрын сурї Фатма пөчлөн југјалан ыжыд нојїчыс. Ајна көрөбкасө сујїс местаас, котөртліс өшің дїнө і віқөдліс өшіңөд. Фатма пөч пукалө пыр аслас местаас. Сек Ајна өдјө пөрччїс ас вывгыс платвөсө да павтыртіс сіјөс волпас вылас. Платвөыс вевтвїс волпассө ставнас.

— Куѣ платвө мешајтө ветлөдлыны,— ас кејас вашкөдіс Ајна.— Куызәде шуө: „Вїқөдлы, кушөм жеңыд платвөыс Мај-а-һелөн“. Но Мај-а-һелы-өд та вөсна і сурлывлө-жө Фатма пөчсаһ, но Мај-а-һе оз зев повсіјө-өд абу сылөн внучка.

Ајна, јурсө боквыв пөлыңтөмөн, віқөдліс аслас платвө подол вылас. Уна-ө вундыны? Ајна мерајтїс нојїчнас. Тајө уна? Еша?

— Аллах төдас, а Ајна оз төд. Отсав аллах!— дургтерыба шуїс Ајна і решївельнөја мөдіс вундыны.

Нојїчыс вөлі ныж, а платвөыс Ајналөн јон. Ајна вундіс һөжјө. Ој, кушөм пөлөса! Нөшта өвїк тор. І медбөрын ставыс гөтов.

Ножічсö Ајна пуктіс вольпас улас, гашкö, кодкö пырас-да, і пасталіс платвöсö. Ој, мыј-нö тајö? Бытвöкö тајö абу Ајна, а ічöтк вербмуд — сешöм-жö куѣ да вöс-нöс кокјасыс Ајналөн. Здукмында кешлö сіјö повѣыліс. Страшнö і јанѣм. Кыѣ-нö Ајна мунас öнi двор куѣа? Кыѣ Чыплагöс нуöдас. І сеша, улiтыс платвöыс кажiт-чö ез ло рöвнöј. Öтар боктыс бытвö куѣжык.

— Ајна, Ајна!— двoryн горöдіс Фатма пöчыс.— Кытчö те вошін? Вај меным көрöбкаыс ассым ножічöс.

Ајна тетурiтчöмөн лпкöдчiс да јöжгымчiс. Сылы окота лоi зebыны. Сіјö вiзöдліс вундöм подол вылас. Оз-ö ков бöр вурны?

— Ајна, Ајна!— двoryн скöраліс Фатма пöч.

Вöчны нiнöм. Ајна нöжжöнiкөн вольпас улыс сузö-діс ножіч, зев гажтöма вiзöдліс сы вылö і мöдöдчiс дворö.

Мунны вöлі велавтöгыд нелöсыд і кокјасыслы көзыд. Ајна лпкöдчыштіс, медым платвöыс куѣжыкөн кажiтчас.

— Еј, Ајна, көн тенад платвöыд? Те вунöдöмыд платвöтö паставны, Ајна!— горöдіс орчча керкаса зев-на ічöмiк нывка.

— Еј, Ајна, ој, Ајна! Көн тенад платвöыд, Ајна?— чiрзiсны бöрын поснi нывчелад і зончелад. І ставныс најö котöртiсны Ајна бöрса.

Фатма пöч вiзöдліс Ајна вылö. Кiјасас сылөн вöлі бечевка пасма, кодөн сiјö вурліс öдлалöјасас вурунсö, і сiјö вöлі зiлö рачны гөрдзасöмін.

Ајна локтіс Фатма пöч дiнö да сујыштіс сылы кiас ножічсö.

— Со ножічыд,— шуіс Ајна.

Фатма пöч скöраліс бечевка гөрöдјас вылö, пöрыс вöснаыс сылөн вiсöны кокјасыс, і сiјö став светыс вылö скöралö. Сіјö бостіс ножіч, лептіс јурсö і көсјö вöлі неуна горзышты. Сіјö вiзöдліс Ајна вылö і ускöдіс

ножісө, а вомыс, кодөс вөлі паскөдөма-нын горөдөм
вылө, сіз вассанас і колі. Медбөрын сіјө нужөдіс кісө
Ајна көсајасө і һөжјөһкөн јуаліс:

— Кытчө воштін подолтө?

Сөмын өтік здук кежлө чөвуглі Ајна. Сіјө мөвпыш-
тіс: „Со-өд мыј папта вомыс Фатма пөчөлөн!“ Сесса
Ајна һумдіс да шуіс:

— Вунді!

Фатма пөчыс бытөкө пөді.

— Вундін подолсө тащөм бур плафтөлыс! Ој, буракө,
аллах гудыртөма нывкалыс вежөрсө!—І кіјасыс Фатма
пөчлөн леччісны: өд оз пөч көсаөд кыскавны вежөрыс
петөм нывкаөс.

Ајна сін тырнас віжөдіс Фатма пөчыс вылө і друг
жеһідіка да мелиа шуіс:

— Мулла щөктіс!

— Мулла щөктіс? Мыј-нө те, нылө, сорһитан?

Ајна пыркһітіс көсајаснас да вылығы шуіс:

— Мулла щөктіс.

Јукмөс дінө вөлі локтө Ҷејнаб.

— Мыј лоі?—јуаліс Ҷејнаб і муас пунктіс разнөј
трапјө тыра сөкыд көрһіна.—Көні Чыплагыд?

— Учө, — вочавізіс Ајна. Сегга друг бөрдзіс да те-
турітчөмөн пуксіс. Кызі-нө верміс сіјө віставны сешөм
доктор мулла јылыс? Сіјө ачыс оз төд, кызі тајө сылөн
вомгыс петіс.

А Фатма пөч візөдө Ајна вылө зев аслыснога сін-
візөдласөн.

— Ој, гудыртөма аллах нывкалыс вежөрсө! Сувт,
Ајна.

Ајна кывзөм пырыс чеччіс.

— Вежөрсө гудыртөма? — јуалис Ҷејнаб. — Кодлыс ве-
жөрсө? — I сегга друг мөдіс өвтчыны кіјаснас да ускөд-
чіс Ајна дінө.

— Аллах, аллах! Мыј вө-
чөмыд те ас платөнад?

— Мулла щөктіс, — нөж-
јөңік шуіс Ајна.

— Мулла щөктіс вунды-
ны платө? Сіз-кө, збылыс,
аллах гудыртөма вежөрсө
муллалыс? Шогыд міјанлы!

— да абу-жө, да абу-жө сіз! Муллаыд зік зөңвіза,
сөмын мулла шуіс, мыј өні колө новлыны жеңыд плат-
өјас. Сегга муллаыд шуіс: „Вістав мамыдлы, медым
вөчас, мыј щөктө мулла“, — друг решительнөја пөрјасны
заводітіс Ајна.

Фатма пөч кыскіс ассыс бісерөн вышывајтөм кө-
шөльсө. Медым мыјкө віставны, колө буржыка тыртны
нырсө табакөн. I кор Фатма пөч һесјалис, Ҷејнаб да
Ајна віччысісны.

Кыз Лалла пөлһасөмөн локтө вөлі двор куҗа. Сіјө
вајө јукмөс дорө ыргөн пөрт. Пөртјас тріңакылө лыа
тыра жөч банка.

— Візöдлы,— шөпкөдiс Ҷејнаб,— візöдлы сы платтö
вылö. Мулла щöктöма вундыны.

— Мулла? А мiјан Мај-а-һе важөн-һин муллалыс щöк-
тöмсö оломö пöртiс,— Фатма пöчлы кывмөн рамiһика
шуiс Лалла.

Фатма пöчöс дурдiс һесјöдлыны.

— Віз мiјанöс аллах! Лалла, те чöв ов! Теныд мыј
таг колö?— горöдiс сiјö Ајна вылö.— Весаг, весаг ме-
нам сiнвозыс!

Ајна весасiс Фатма пöч сiнвозыс. Сiјö пуксiс сы
мышку сајö; сыкөд орччөн пуксiс орчча керкаса iчöt
нывка i став мукөд челадыс.

— Мулла-кө щöктiс— муллалы да законлы паныд
он мун.

— Медым, Лалла, шыр пугас тенад пöртјын,— стрö-
га шуiс Фатма пöч,— мыј те һимкөдасан? Ме-öмöј шуа,
мыј муллалы паныд колö мунны? Ме сiз-жö шуа: мул-
лалы да законлы паныд ен мун. Сöмын мед пемдас
југыдыс менам сiнјасын, а ог вермы ме візöдны ташöм
безобрачiје вылад! Мун, Ҷејнаб, ветлы мулла ordö,
сорһит сыкөд буржыка. Гашкө, i вежас сiјö ассыс шуöмсö?

Ајна кывлiс: „Ветлы мулла ordö“. дада мунас мулла
ordö? Ој, оз ков, медым дада мунас мулла ordö!

— Мыј те шуан, Фатма пöч?! Муллаыд шуiс: „Мам-
јаслы-пö оз ков воливлыны!“

— Те бара-һин сорһитан, куш кока нывка! Те бара-
һин тани?

— Мулла-кө шуiс, значiт шуiс,— спокојнöја шыасiс
Лалла.

Сiјö-һин вöлi весалö ассыс ыргөн пöртсö i думайтö:
„КуҶ да жеһыд платтö, абу-öмöј öткөд, кор нывчеладыс
котралö ывла вылын?“

Но гораа шуны та јылыс ез лыст: мыј-öд шуас Фат-
ма пöчыд.

— Ој, кушом сөкыд кад мөдiс!—ышловчiс Зейнаб.—
Мыј вöчны? Вежсö кадыс, вежсöны, тыдалö, щöщ i
муллајас.

Ајна пуксiс мамыскöд орчöн.

— dada, ај, dada, мыла те шоган? Колö-кö, метед
ваја подол дорсö. Öд сев почö вурны гач Чыплагыды.

— Весаc таc! Весаc таc!—горöдiс Фатма пöчыс.

Ајналы друг лоi долыд. dadaыс мулла дiнö оз мун,
а кушом лöсыд пышјавнытö, кор куз платвö пысды
кокад һебыдыка кучкалö шоныд тöv, i кажитчö, бытвö
сулалан ыркыдынык морын.

IX

ЈАШЦКЫН-ÖМÖЈ ӘЕЛÖЫС?

— Вај, аллах, аллах! Оз вермы лоны, медым нывкаöј
танi пропадајтö! Коди сени ем?

Нывбаба сулалö öзöс дорын, көнi öшалö вывеска:

Ч И Т А Љ Њ А

Буквајасыс вывеска вылас гырысöс да разнöј рöмаöс.

— Мыјла-нö он восты?—горзiс нывбаба.— Кокһi-öмöј
јiркöдчынысö? Ме-öмöј вöвлы подков дора?

А читалһаын тајö кадас јурган гөлöса Мај-а-һе спо-
рујтiс Манафкöд.

— Ме шуа, мыј колö öзöс дорас сувтöдны! Татчö
оз туж.

— А ме шуа, мыј сетчö оз төр, колö пiлитны,—луиc
Манаф.—Колö зев iчöвiка пiлитыштны!

— Нынöм оз ков! Вот таç! Сöкыд-öмöј?

Мај-а-һе мөдiс кыскыны пызан.

— Јөткы полкасö мыјвынгыд! Каплан, лок татчö!
Мыј те павмiн моз сулалан?

І кујимнаныс зелөдчисны полка динө. Полка мөдич рашкакывны, но вөрчис.

— Гөтов!— ымколасис Мај-а-һе.— Гөкыд-өмөј? Раз, два і гөтов!

— Јіркөдчөны, јіркөдчөны, буракө!— галерејаыс кылис Кулизаделөн гөлөс.— Менам кіјасөј тыраөг. Ме огвермы востыны.

— да, јіркөдчөны,— востыны котөртис Манаф.

— Ој, енлы!— ускөдчис Мај-а-һе Манаф динө.— Енлы востлы. Кылан?

— Мыјла?

— Кылан? Тајө, буракө, менам мамөј.

Манаф тетуритчөмөн пуксис.

— Мамыд?— вашкөдөмөн јуалис Манаф.— Мыјла мамыд? Мыј лоі? Востыны амі абу?

— Ој, ен восты! Сіјө оз щөкты меным татчө воливлыны. Гортө нуөдас. Став көсајасөс һешкас!

— Библиотекар, еј, волы татчө!— гораа вашкөмөн чукөстис Манаф.— Мамыс Мај-а-һеөс корсө, јіркөдчө: скандал лоө.

Кулизаде дөрөмтөг, өтi трусик кежыс, гыразаөзыс һајтөсгөм кіјасөн мөдич Каплан бөрыс. Жожын, зик өзөс бердас пукалоны Манаф да Мај-а-һе. Мај-а-һе вомсө тупкөма кінас. Сіјө, буракө, полө гораа сорытны. Манаф сінкымјассө зумыштөмөн скөрыс визөдө Мај-а-һе вылө. Кулизаде сіз-жө пуксис тетуритчөмөн. Ставныс чөвусисны і кывзысисны. Сөмын Мај-а-һе чушкакылө:

— Ш-ш-ш...

— Но?— јуалис Каплан.

Манаф решительнөја чеччис да котөртис өзөслаһ.

— Ме сіјөс пырыс-пыр вөтла.

— Мыј те, Манаф?— шуис Кулизаде.— Мај-а-һеыд-кө-полө, медым мунас галерејаө. А мамсө колө лезны.

— А ме һөтi ог пов!— шуис Мај-а-һе.— Сіјө сөмын

первојсö јона горзö да нöйтö.— Сесса Мај-а-һе һедыр думайтыштіс.— Буржык лоас, зөбса-кö ме.

— Kodі тани главнöјыс? Те главнöјыс? Те заведуйтыгыс?— горзіг тырја минут мыстї пыріс Лалла! Сы вöсна, мыј тајö збылыс вöлі сіјö.— І те тани, Манаф? Гортад һекодлы лавкаö котöртлыны, а сіјö тани пропадајтö. Кöні главнöјыс?

Кумізәде һуммуніс. Нһајтчöм кіјассö сіјö кутö чургöдöмөн, а чужöмтыс һіләмыскöд щöщ візувтöны һајт тујјас, а трусікыс сылөн мавтчöма клөјөн.

— Ме главнöјыс.

— Вај, аллах, тајö керкаас те кушöм главнöјöс назначітöмыд! Теныд-öмöј һінöм пагставнытö? Кытчö воштің Мај-а-һеöс?

— Мыј те, Лалла? Мај-а-һеыд гортад, дворад котралö!— бырсһітіс возö Каплан.— Ме дінтіыс муні, аззылі. Ачым аззылі.

— Ме тенсыд-öмöј жуалі? Тенад ем главнöј. Медым главнöјыд і вісталас.

Но Каплан зев бура гөгөрвөіс, мыј главнöјлы абу лöсыд сорһітны, кор кіјассö лоö кутны чургöдöмөн, і сесса Каплан зев ез наһејтчы аслас главнöјыс вылö. Сіјö вермас выдајтны Мај-а-һеöс. Шуас— оз поң пöрјасны, сің-жö, кызі шуіс, колö-пö лөзны тајö јöј Лалласö. Сы вöсна Капланыд, Лалла да Кумізәде костö сувтöмөн, убеһітөлһөја јурнас довкјöдліс да шуаліс:

— Вот, Лалла-ханум, те коркö аззывдін тащöм комнатасö? Візöд бура, мöдыс, гашкö, һекор он аззыв. Азған, мыјда кһігаыс. Тајö міјан рајон сетіс!

Лаллалы вöлі сөлöмвылас воö „рајон“ кывјыс. Каплан бытөккö тöдіс сіјöс. Лаллалы кажітчö, мыј рајон— сіјö ыжыд турок, ыжыд тошка, дона межку шапкаа, југыд кіңјаса, колк віж рöма кучік портфөла морт. Мыј рајон ветлөдлө быдлаын, распоражајтчö. А со öні віс-

талöны, мыј сіјö і татчö локтöма. Оз-ö ылöдчы дөвин-
каыд?

— Вај, аллах, медем пемдöдас лунјугыдыс менам,
пондас теd район ташöм пуствакјасөн ноксыны! Районыд-
лөн јурас важнöјжык ужјас-на емöс.

— Пуксы, Лалла,—Манаф вајс да сувтöдiс сылы улöс.

— Гөстаөн лоан,—шыасiс Кулизаде. Сiјö вевјалöма-
нын мыссыны і шылöдны асгыс јурсiсö.

Лаллалы сөлөмвылас воiс ташöм почотыд. Сiјö неб-
зыштіс, виқöдліс улöс ылö, буржыка чышкіс сіјö кiнас
і пуксiс. Улöсыс вöлі сулалö комната шöрас. Кулизаде
богтіс мөд улöс і пуксiс Лаллалы паныд.

— Шуöны, быд дворыс-пö пондан чукöртны чемад-
јасöс?—чөволыштöм бöрын, шуiс Лалла.

— Мыјла чукöртны? Окофiтасны-кö, агныс локтасны.

— Шуöны, шöктан-пö најöс омöл кыгајас лыддыны.

— Мыјла омöл кыгајассö лыддыны?—шуiс Кулиза-
де, а Каплан-нын полка вылыс шедöдiс кыга, серпасјаса
ыжыд кыга.

— Виқöд, Лалла-ханум, 'тајö-öмөј] омöл кыга? Аз-
зан, межјас, а со сад сулалö. Леэлы, бiблiотекар, ме
сылы петкöдла, кушöм мијан омöл кыгајасыд,—пöга
вiставліс Каплан.

— Аззан, садјас, со розајас, со макјас,—шуiс Манаф.
Лалла паскыда нумдiс.

— Менам чветјас, ме ылö мунöны,—öд сіјöс вöлі
шуöны Лаллаөн, а тајö лоö — „маклөн букет“, і ачыс сіјö
пыр ескывліс, мыј сіјö мунö мiрын медса бур мак ылö.

Каплан сыкöд ез кут спорiтны. Кулизаде нумјалис.
Лалла öнi сөвсем успокоiтчіс. Сiјö вöлі вывті кыз, ме-
дым дыр скöравны. Дворын чемад-јас сіјöс рафејтлісны
і ез јона повны. Тышкасö вöлі сіјö збылыс чорыда,
но сылы оз ков сурöдчыны скöр кiподулас. Сегга сіјö

шсча овывлө гортас. Сijö ветлөдлө керкаыс керкаө, öдфалөяс счежигө, выj төпитө да белjөяс дөмлө.

Лалла ышловзис. А галережаын, тыртөм јашщикјас сајын пукалис Мај-а-һе.

— Сijö оз-һин горзы. Гашкө петан?— вашкөдө Манаф.

— Оj, оз, сijö бара пондас горзыны, кор менө ақзас.

— Со Манафыд төдө, верөсөс менсым вијисны,—ышловзис Лалла.— Öтi Мај-а-һе i колi менам. Тајө Манаф-лөн бағыс менө төлк вылыс воштис. Сет, шуө, нывтө сөветскөј школаө, регыд сijö тенө вердны кутас. А со öнi нылөј лун-лун көнкө котралө.

Лалла сөкыд пырыс чеччис улөс вылыс i улөссө бөкө сувтөдис.

— Но, ме муна. Менам сin рөмөј, главнөј вөтлы Мај-а-һеөс, кор сijö татчө локтас. Оj, ог, буракө, вермы виччысны, кор Мај-а-һе пондас портфелөн ветлыны.

Кумизаде чөволис. Манаф котөртис өзөс дорө: ödjö-жык-һин мед мунас тајө кыз Лалла-ханумыс, а то мыјкө виччыстөмтор вермас лоны.

— Мај-а-һе, Мај-а-һе! Лок ödjöжык!—ускөдчис галережаө Каплан. Но Мај-а-һе ачыс-һин котөртис сылы воча.

— Мунис?—гажаа горөдис сijö.

— Мунис, мунис!—кокһи пырыс ышловзис Манаф.

А Кумизаде зугис кудрия-јургисө.

— Челаф, ок, кушөм абу лөсыд!—Челаф өтпырjө чөвусины.— Öд збылыс абу лөсыд?

— А сөкыд-өмөј јашщик сајын пукыштны? Сөкыд-өмөј?—һөжjөнiкөн шуис Мај-а-һе.

— Мыј һемторсө сорһитан?—торкис сijö Манаф.— Кумизадеыд збыл шуө. Абу-өд челаыс јашщикјасын.

ОЈ, ЛАЛЛА, ТЕНӨ СЕНИ БОКӨВӨЈ МОРТ КОРГӨ!

— dada, ен кы меным сымында көса, — шуө Ајна.
— Колө кыкөс.

— Нывкалы абу лөгыд кык көса новлыны. Кымын унжык көса, сымын нывлөн унжык кывзөмлуныс. Он-өмөј тајө төд? — вочавізіс Ҷејнаб, Ајналыс жеңілік јур-гісө сыналіг мозыс.

— Пөжалујста, dada. Ңекод оз кы квајт көса. Оз поз кыны квајт көса, кор платтөйд жеңыд.

Ҷејнаб візөдліс Ајна платтө вылө. Сіјө-нын велаліс сетчө. Платтөыс өні вөлі быгөртөма, но сы вөсна, мыј Ајналөн вөлі вундөма Ңерөвнөја, платтөыс лоі нөшта-на жеңыджык.

Ҷејнаб оз вөлі куж кыны кык көсатө — кык көса, кызі і став Ңевернөј нывкајаслөн.

— А, гашкө, муллаыд щөктас зікөз јурсітө вундыны? Ңекод-өд оз вермы төдны, мыј көсјысө мулла. Ај, аллах! Мыјдөм өні колө терпеңнө!

— Лез, dada, ме ачым, — шуіс Ајна. Ҷејнаб ышловзіс.

— Мыј-нө, кы ачыд, мамыдлөн-кө кыөмыс оз шогмы!

— Мыј те шуасан, dada! Со візөд. Кушөм менам бура артмө.

І Ајна өdjө-өdjө мөдіс кыны асгыс жеңыд көсајас-сө, өд сіјө унаыс-нын пробујтліс тајө вөчны, кор вөлі водас учыны.

— Аззан, кушөм өdjө. Квајт көса доргыд өdjөнжык.

Ҷејнаб Ңумдіс. Ңумыс петіс муртса-муртса. Гашкө, і збылыс нывкаыд прав, гашкө, кывзөмлун сертіыд зік өткод, мыј кык, мыј квајт көса? Мед олө, мед сералө. Сөмын мед ескө Фаҗма пөчыс оз понды скөравны.

А Фатма пöчыс скöралö. Сijö велалöма пукавны
jukмöс дорын медпервој мортөн. Сijö горзö, мыјкö сы-
лы-кö оз во сölöм вылас. Сijö јукмöс дорын јуö копеј-
i сijö спокојнöја һесјалö сы мында, мыјдöм сылы колö.
А öнi јукмöс дiнад почотнöј нывбабајас пыдди унжы-
кыссö пукалöны челадјас. Мукöд дырјыс воласны щöщ
челадјас мукöд дворјасыс,—сералöны, шумитöны, кот-
ралöны. I быдсöныс меда јона горзö Манаф. Поэö
думыштны, мыј сijö вергтö мужичöј морт. Мед-но горзö.
Коркö-öмöј Фатма пöчыд шулывлö: „Лаът, Манаф?“ Но
Манаф сорһитö, Ајна сорһитö! Лалла һимкодасö. А мы-
јыс һимкодасö? Вiсталöны, быдсөн-пö мулла щöктö.
Поэö думыштны, быттö батныс абу гортын. А батныс
воас-да, сек поэö думыштны, мыј тајö абу бат, а нас-
тојашщöј меж. Пöрадок лöсöдöм пыдди, сералö щöщ
челадкöд. „Молодеч,— шуö,— Ајна, котрав, регыд шко-
лаö мунан, посолокö мунам“. Став олöмсö зугисны, став
местасö зугисны, ставыс вывлаһ кокөн мöдöдчiс. Кыд
сöмын вермö мулла тащöмторјассö лезны?

Тази думајтö Фатма пöч. I со öнi локтiс јукмöс до-
рö, а сы местаын нывка, Гјулзар пукалö.

— Еј, Гјулзар, мыј-нö тенад мöд места абу? Мыјла
менам вурун дорö пуксiн?

— А те-öмöј, Фатма пöч, јукмöссö һöбiн?— друг-
кылö сijö Манафлыс гөлöссö.— Те-öмöј һöбiн?

Фатма пöч весiг щöјöвоши тащöм вiччыстöм кывјас-
гыс. Серт, сijö ез һöб јукмöссö. Коди шуö, мыј јукмöс-
сö сijö һöбiс?

— Весас тас, омöлик четiнка, весас тас! Важөн-һиң
тенад пелјасыд уштöг чурвизöны! Вот волас батыд...

Гјулзар вешјыштiс. Сылы һекор пиһасны Фатма пöч-
кöд: сылөн нöшта вуруныс быдса көртöд-на, сijöс-öд
колö весавны. Ајна пукалö јукмöс мöдар бокас, щöщ-жö
весалö вурун.

Гожомыс помлаң-ңин матысмө. Гожомнас колө вөлі
вурунсө мыскыны і керкаыс сөжеитны став өд-далө-
жассө. Ужыс вөлі уна.

Манаф пондіс шуғлавны. Тајө колө гөгөрвоны, мы
талун читалһаын собраңіје. Манаф пыр-на еща сорһит-
лывлө Ајнакөд, бығғө сіјөс оз ағзы, но өні, кор Ајна
частө пондіс котравны читалһаө і кодыр Кулізаде шуіс:
„Кушөм шаң тенад чојыд“, Манаф мукөддырјыс думажт-
лывлө: „Көв Ајна ічөт-на, і нывка, но Мај-а-һе дорыс
абу омөл“.

Ајна віқөдліс Манаф вылө да серөктіс.

— Еј, челаф!— друг горөдіс Манаф меда гора гө-
лөсөн.— Еј, челаф! Коди ворсны?

Пыр-жө быд өшіңыс, өзөсыс, өграда увјасыс кыссіс-
ны челаф. Җоң стада челаф. Манаф-кө чуксалө, значіт
ворсөмыд лөө. Манаф-кө ворсны мөдас, сиз-кө лоас га-
жа. Манаф став піыс меыжыд, і сіјө радејтө мукөд-
дырјыс дворын панлыны полошужтчөм.

Мотала мотал,
Стерзі мотал,
Шіла атар,
Кажмак катар.

— Вајө лыддысамө, челаф!— горзө Манаф.

Мотала мотал...

Манаф колі. Сылы вөдітны.

Челаф-јас котөрөн разөдчісны двор паста, а Ајна
пукалө да вурун һешкө. Сылы, дерг, өбіднө: щөщ-жө
окота котралыштны. Нөшта со Чыплаг орччөн пукалө
да һаргө.

Ајна віқөдліс Фатма пөчыс вылө. Пөчыс пукалө чөв,
сінжассө тупкөма. Гашкө уғө-да?

Сек Ајна зев һөжјөһикөн кыскіс вурун тыра көртөд
увгыс јокмыл.

— Ш... ш... ш... Чыплаг, чөвов..

Ајна рачіс јокмылсө. Сені вөлөма кыга. Ајна кыга-сө бөстіс читалһаыс, Кулизде щөктіс.

Ајна востіс кыгасө, лөсыджка пуксіс, кыскыштіс аслаһыс матөжык Чыплагөс і нөшта өтчыд візөдліс Фатма пөчыс вылө.

— Вај мөдам відлавны, Чыплаг. Сөмын чөвов, а то Фатма пөчыд мырдһас.

Чыплаг бура гөгөрвоіс, мыј сысаһ колө. Сіјө сөмын шуыштіс:

— Но, Ајна, регыджык петкөдлы.

Ајна унаыс-һын відлавліс тајө герпаса кыгасө, і быд раз сылы кыгаыс пыр јонжыка і јонжыка воө гөлөм-вылас.

— Со ічөт осол котөртө, со војтыр мунөны. Візөд, Чыплаг, кущөм старікыс,— шуалө Ајна.

І Чыплаг, кыга вестө улө-улө леччыгөмөн, чуһнас новлөдлө кыга вывтыс.

— Ој, Ајна, ог вермы ічөт осолтө бостны! Ој, ог

вермы!—друг бөрдіс Чыплаг.—Оз босты огольд.
Ајна, ој, оз босты!

Челаф котөртисны вескыда Ајна вылө.

— Петкөдлы, Ајна, петкөдлы.

— Віқөдөј, мен абу жал.

— Вајлы кын кутыштны, Ајна, вајлы кутыштны.

— Оз поф,—важноја вочавіқис Ајна,—оз поф.

— Мунө, мунө татыс! Кок улын ен мешајтчө!—друг
кылө Ајна Лаллалыг гөлөссө. Ајна тупкіс кыгасө, но
ез вевјав сіјөс зөбны.

— Кытыс тајө?—јуалис Лалла.—Кытыс кыгаыд?

І Лалла сізі-жө, кызі Ајна, віқөдліс Фатма пөч вылө.

— Петкөдлы, Ајна,—шуіс Лалла і пуккіс челаф дінө.

Сіјө өтпырјө бостіс сы мында места, мыј бокө веш-
тіс став челафсө. А челаф кавшагісны сылы піқөс вы-
лас, мыш вылас і зікөз сіјөс тупкісны.

— Еј, Лалла,—друг горөдіс Ајна,—еј, Лалла, лок
татчө!—Тајө локтө вөлі дворті мөд Лалла—ічөвік пөд-
ругаыс Ајналөн. Мөд Лаллаыд шөщ-жө сујсіс Ајна дінө,
но сіјө бостіс зев ічөт места і пуккіс Ајнакөд орччөн.

Кыкнан Лаллаыс і став челафыс віччыгісны, кор
Ајна востас кыгасө. Отпырјө лоіс чөвлөн. Ајна віччы-
гөмөн востіс кыгасө, вескыда кыга шөрсө, көні вөлі
рісујтөма југыд-гөрд макјас, зөң букет макјас.

— Віқөдлө,—шуіс Ајна,—тајө макјас.

— О-о,—серөктіс ыжыд Лалла,—о-о! Сөрт-жө, тајө
макјас. Те—Лалла, ме—Лалла і нөшта кыгаын Лалла.
Зөң кујім Лалла. Тајө зев лөсыд.

— Ак, кушөм лөсыд! Кушөм інтереснөј! Тајө кы-
гаыс Лалла јылыс,—гажаа шуісны челаф.

А медажыд Лалла друг дугдіс серавны.

— Кытыс теныд тајө кыгаыс?—јуалис сіјө.

Ајна ңемтор ез удыт вочавіқны. Манаф, кызі мојд-

ывса настојашщөј ош, сөліс Лалла ылө, Ајна ылө, челафјас ылө і горөдіс сещөм гажаа, кызі сөмын верміс.

— Ој, Лалла, тенө сени боковөј морт коргысө!

Лалла вунөдіс кыга јылыс. Сіјө мөдіс өтар-мөдарө пөлһасны, медем чеччыны. Сіјө пыркһітіс ас ывгыс челафөс.

— Кущөм морт? Кущөм морт?

— Ыжыд тошка!

Манафыд думајтіс ташөм мортсө сы вөсна, мыј Манаф вөлі сулалө орччөн, сіјө ставсө кывліс і поліс, мыј Ајнаыд ассө ыдајтас.

XI

• КЫГ-НӨ МІ БОСТАМ ІЧӨТЈАССӨ?

Талун чіталһаын ыжыд лун—колө лөсөдны уголок посһі челафјаслы. Ајна бура оз гөгөрво, мыј сіјө сещөмыс. Сіјө муніс талун, кызі быд лун, мулла ордө, а мулла ордө пыфһі пыріс чіталһаө.

Ајна өдјө котөртіс пос куға і лебыштіс комнатаө. Өшің дорын пукалөны челаф: Манаф, Каплан, Мај-а-һе, Лалла і нөшта кымынкө ыль челаф.

— Кыг-нө мі бостам посһіјассө?—јуалө Мај-а-һе.— Кыг? Міјан дворыс һекодөс оз лезны.

— Мыј посһіјассыд? Ыжыдјасыс міјан омөла локтөны.

— Ме төда: тајө, ферт, сы вөсна, мыј өні гожөм,— шуіс Каплан.

Сылы аслыс јона окота талун, чіталһаө локтөм пыфһі, мунны лунтыр кежлө море дорө, шөјтыштни набережнөј куға, купајтчыштни, быгһасыштни шонді воғын да пөг ізјас ылын. Мукөд дырјыс сіјө збылыс вөлі пышјывлас і воас сес гожјалөма, гажа і һеуна јандысыштөмөн, көф Кулизәде сыыс ошкывліс сіјөс, а відчіс сөмын

Манаф. Манафыд пыр-на нōшта ез вермы прōсвѣтны Капланлы сыыс, мыј сек Каплан котōртис пустыр вылыс.

Ајна пукгѣс Лаллакōд ōтѣ улōс вылō. Кыкнаныс најō талун ез мунны мулла дѣнō.

— Те полан?—гусōнѣкōн јуалис Ајна Лаллалыс.

— Ог, ог пов,—вашкōдѣс Лалла,—сōмын њеуна страшнō. Друг мыјкō лоас? dada тōдлас.

— Но, збылыс, кытыс-нō мѣ бостам ѣчōтјассō?—вылпōв јуалис Мај-а-ње.

— Њепременнō-ōмōј колō бостны мѣјан дворыс?—шуѣс Манаф.—Вѣжōдлы мыјдōм поснѣыс котралōны улѣча вылас, њекod на бōрыс оз вѣжōд.

—Еј, Кулизадe, бѣблѣотѣкар!—горōдѣс Каплан.—Кытыс мѣ бостам ѣчōтјассō?

— Кущōм ѣчōтјассō?—галерејасањ шыасѣс Кулизадe.

— Кыјѣ кущōмјассō? А kodјаслы те скамјајастō вōчалан?

Кулизадe петѣс комнатаō. Кѣас сѣјō кутō мōлōт, а пелсајас сылōн вōлѣ карандаш, бытѣтō плōтѣнѣклōн.

— Тѣ, буракō, кōсјанныд татчō настōјашщōј ѣетскōј сад лōсōдны? Мыјла мѣјанлы корсны поснѣјассō? Асныс локтасны.

— Кыјѣ-жō, локтасны! Аззан кыјѣ ыжыдјасыс омōла локтōны,—бара ропкыштѣс Манаф.

— Њемтор,—гажаа сѣнјассō чѣткыртлѣс Кулизадe,—вот аззад, ар кejas мѣјанлы-нѣн лоас щыгōм.

А Манафлы колō, медым чѣталнѣа ѣ галереја ōнѣ-нѣн вōлѣны тырōма челафōн, медым најō горзѣсны, медым вōлѣ шума ѣ сещōм гажа. Кущōм-ōд лōсыд мукōд дырјѣыс кѣјаснад паскыда шеныштчывны, медым шуткаōн тышкасыштны.

Челаф мунѣсны галерејаō. Сенѣ стена пōлōныс Кулизадeлōн лōсōдōма лѣпкыѣк скамја.

— Тажо лоо пызан. Тани кутасны кыгајас да чачајас кујлыны. Вај татчө, Манаф, мыј төрытнад һөбим.

Манаф вајис руд бумага піө гартөм ыжыд јокмыл.

— Ме кута рачавны,—јокмыл динө шарашитчис Мај-а-һе.—Лок, Ајна мекөд рачалам. Вај пурт, Манаф!

— Ој,—горөдис Ајна.—Кушөм мичаөс! Тажо мијанлы?

— Ичөтјаслы,—кыз гөлөсөн вочавијис Манаф.—Те-өмөј ичөт?

— Сөрт, абу ичөт, а шөркөдөдем. Ме кута ворсны посһјаскөд? Библиотекар, вистав, ме понда ворсны ичөт-јаскөд? Библиотекар, понда-өд? Пөжалујста, вистав.

— Сөрт, пондан.

Лалла-һин вөлі бостөма мач, Мај-а-һе видлалис ку-биқјас, а Ајна жојас водис кынөм вылас да мыјынсыс мөһалө автомобил вылө.

— Мед котөртас!

— Вот ныв јурыд!—ез вермы терпитны Манаф.—Мыј те гөгөрвоан тащөм торјассыд?

Буракө, Манафлы зев окота аслыс заводитны авто-мобилсө. Сіјө бостис автомобилсө кias, бергөдліс, видлалис.

— Кулизде, помһитан, кычи ме магаһинад заводитли? Помһитан, Кулизде?

— Помһита. Зев прөстөј. Көни кључыс?

— Ајна, көни кључыс? Кытчө те сіјөс воштін?

— Ме ег бостлы. Ме весиг сіјөс ег-на аздыв. Енлы, аздыли. Пырыг-пыр ваја.

Ајна котөртліс өзөс динө, һукукытчис томан роҷ динас да кыскис кључсө.

— Со,— шуис сіјө,— со кључыд!

— Но, ме-өмөј өнтај ег збымыс шулы, миса, нывка јур?—скөрмис Манаф, а Кулизде серөктис, пондис кор-гысны чөпгыс.

— Со кључыс, ме ачым сіјөс татчө сујли.

Ајна аздыс зев ичөлік кључ.

— Ој, кушом ме јџ!— шуіс сіјџ да клучџн бџр котџртіс џџџс дінџ.— Віччыв, метџг ен лџ.

Кулізаде завоџітіс автомобілі. Манаф пуккіс тету рітџмџн да пџлтіс кыз шџџкајассџ. Мај-а-ње еновтіс ас- сыс кубікјассџ.

— Раз! Два! Три!

Автомобілі њещыштџіс, мџдіс саргыны, шуџовтіс гале- реја пџлџн і вескыда скамја улас еџенас зурасіс. Манаф кватітіс автомобілісџ.

— Трах-тах-тарах,— друг кџнкџ чілкмуніс, швачкы- сіс да грімџітіс. Гашкџ, орчча комнатаын? Манаф, авто- мобілісџ кіас кутџмџн, ускџдчіс чіталџаџ. А сы бџрыс Кулізаде чџладјаскџд.

— Мыј лоі? Ој, мыј нџ тајџ?

џшіџыс жугалџма еџеклџыс, кџні вџлі сулалџ аква- ріумыс, банкаыс жугалџма, ва віџџгјас жоџын і џшіџ- вылын.

Кулізаде котџрџн локтіс џшіџ дінџ. Манаф кодлыкџ кіас шыбытіс автомобілісџ і лыјыштіс пос куџа улџ, ывлаџ. Сіјџ ворсан автомобілісыд-на џдјџжык лебџыс. џтчыд шеныштџмџн сіјџ јџткіс џџџслыс кыкнан жынсџ; кажітџџ, быџџџ сіјџ тџдіс, мыј тас, пџлџс сајыс, сіјџ суџдас еџеклџ жугџдысџс.

Пџлџс сајыс збылыс кодкџ вџлі котџртџ. Вот џні најџ сајаласны— сџмын кокпыдџсныс југјалџ да пас- кџмныс дџлалџ.

Манаф котџртіг мозыс кватітіс гџгрџс ыжыд із. Ма- наф, тыдалџ, чікџз дугдіс гџгџрвоны. Сіјџ сџмын горзіс: „Ак ті, карабахскџј осолјас ¹⁾! Ак, подлџцјас! Міјанлыс еџеклџјас жуглыны?“— І котџртіг мозыс ырыштџіс і ме- ытчытџг шыбытіс ізсџ.

Пышјысјас піыс џтіыс горџдіс да кутчысіс кокас.

— Еј, Рагім! Тајџ бара те!— Манаф котџртіс вескыда

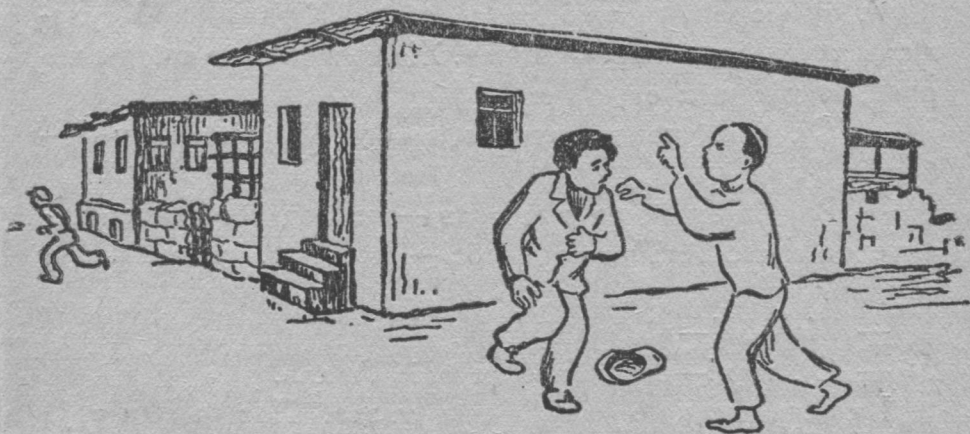
¹⁾ Нымысан кыб.

сы былө.—Те мыла стеклөҗассө жулан?—I Манаф кватітис Рагімөс горшгөгөрөдыс.

— А те мы тышкасан? Кызі те лыстан?

Рагім сулаліс өтi кок жылас, чукрасіс да ңіртіс доҗмөм коксө. Манаф кутіс сіҗөс горшгөгөрөдыс да кыскіс чіталһаө.

— Јөҗмін те алі мы? Кушдөм стеклө?—горзө Рагім.— Ме ңемтор ог төд. Ој, Мамед, Мамед, менө пырыс-пыр віасны!—друг чірөстіс Рагім, но Мамедлөн-ңін коктуҗыс көҗдөма.

— Ој, кокөҗ! Ој, ог вермы мунны, те чегін менгым кокөс!—Рагім сувтіс, но Манаф кыскө сіҗөс, кыҗ сіе аҗва тыра мешөкөс. Рагім пыксө, ңешкысө да чірэсө.

Сек Манаф віқөдліс сы былө сешдөм страшнөҗ сін-җасөн, кызі сөмын сіҗө вөлі куҗө, да шуіс:

— Віқөд, аққан свістоксө? Те-кө пырыс-пыр он мун, ме чукөста міліціоңерөс.— А ас кеҗас Манаф думажтө: „Ладнө, мыҗ маті гөгөрын ңекод абу“. Манафлөн сылас шнур жылын өшалө сіҗө свістокыс, кодөн сіҗө Аҗнаөс чуксавлө чіталһаө, лібө ворсіҗасөн таҗөн петкөдлө паравоз. Сөрт, сы свісток былө міліціоңерҗасыд ңекор оз котөртлывлыны.

А Рагім повчыс:

— Манаф, менам сөлөм брилиант, медем аллах менө
өні-жө мөдөдас адө, ме-кө сьеклөтө жугөді. Тажө ег ме.
Тажө Мамед. Ме сылы вөлі шуа: „Мыјла јөзлыс сьеклаө-
јас жуглыны?“ А сјјө оз кывзы. Лез, Манаф. Колө-кө,
езыс шажт сета?

Манаф һемтор ез шу. Сјјө сөмын нөшта өтчыд мы-
вынғыс пыркһитис Рагімөс.

— Ој, кокөј! Ој, кокөј! Өні лоас менам парамч!—
гөлөс тырнас горөдіс Рагім.

А бібліотекаын тајө кадас челаф Кумизадекөд сула-
лісны жугалөм аквариум дінын. Жожын пескылағисны че-
ріјас, ічөтік кык езыс чері.

— Ој, бібліотекар, кушөм пакөст! Мыј өні вөчны?—
бөрдис Ајна.

— Вај өдјөжык ва тыра таз,— медвоз гөгөрвоіс Мај-
а-һе да кутис өктыны черіјасөс.— Но, Ајна, өдјөжык! Мыј
бөрдан?

— Жал-өд!—лімзалис Ајна.

— Ој, жал!—сы бөрыс шуалис Лалла.

І кыкнаныс најө котөртисны тазла. Пос вылын тајө
кадас кутисны грімгыны кок шыјас, јургыны гөлөсјас—
бытөкө зөһ јөз чукөр локтоны. Кумизаде ускөдчис
өзөс дорө.

Тажө Манаф кыскіс Рагімөс пос куфа. Сјјө кыскіс-һын
сјјөс медвылыс поскөзыс.

— Ме ог мун сетчө! Ме ог пыр Кумизаде дінө! Те-
над абу һекушөм права менө кыскыны!—һещкысө Ма-
нафыс Рагім.

Бурещ сјјө минутас котөрөн локтис Кумизаде і квати-
тис Рагімөс кіөдыс.

— Мунам, мунам,—зік спокојнөја, весіг бытөкө
һумјалөмөн, шуіс Кумизаде.

Рагім візөдіс Кумизаде вылө да пондіс ојзыны:

— Ој кокөј! Ој, өнi менам парамич лоө!

— Челаф, тајө Рагim! Тајө Рагim жугөдиc аквариум-тö! Тајө Рагim!— горөдиc Мај-а-не.

Тајө кадас пос вылын бара кылиc шум. Кодкө сет зев ödjö котөртиc, сесга һөжжөнiкөн востыштиc öзөc i öзөcын мыччыгic нывка. Нөкод, ферт, öзөc вылө ез вi-зөд. Ставныc вöли ноксöны Рагimөн. А нывка сулалө да вiзөдö. Тајө вöли Гјулзар, кодi-тај коркө јукмөc дорын Фагма пöч местаö пукылиc. Мај-а-не медвоз аззic Гјулзарөc.

— Вiзөд, библиотөкаер, вiзөдлө, челаф! Тајө Гјулзар мијан дiнö локтöма!

Ставныc бергөдчicны. А Гјулзар терыба-терыба шуic:

— Ајна! Чыплагыд вош! Котөрт ödjö гортад. Тенад мамыд ыстic менö тела мулла ordö.

XII

МЫ-НӨ ТЕ? ÖН-ÖМÖЈ ГÖГÖРВО?

Јукмөc дорын пукалө Фөјнаб. Сijö котралic став матигөгöрсa дворјастi, сijö котөртлic море дорөз. Сijö быдлаыc корөic Чыплагöc. Фөтинка һөкөн абу.

Фагма пöч јукмөc дорын-жö пукалө.

— Чыплаг, пыр Чыплаг. Мыј те тајö фөтинканад ноксаы? Вiгыc фөтинка—сijö абу алмаз, оз вош.

Фөјнаб чөв олө. Сijö јурас зелөдöма чужөм көртөд-сö. Сijö виччыгic Ајнаöc. Гашкө, Чыплагыд сы дiнö көвјасic?

Фөјнаб талун ветлic Кiшлаö, рабочöј посолокө. Асыв-быд сijö ез вöv гортас. Кiшлаын Фөјнаб мужик бөрсаыc ветлөдлic, вiзөдалic выл керкајас, сулалic лавкаын öчөрöдын, сесга, клеткаа сера чужөм вевтвөднас тубырт-чөмөн, мунic трамвајын да гажтöма думайтic сы јылыc, мыјла тајө ставыc колө, кызi сijö пондас овны сещöм

керкаын, көні јукмөсүд абу, һекытчө лоө горһитһытө петһы, сені лоө һекөн вурунтө мыскавһы, сені сы мыһдөм олығыс да сы мыһда шумыс.

— Мыј те чөв олан, бытөвө југыд төлыс?— ропкакыліс Фатма.— Ој, гөкыд кад мөдіс! Көд аңываіс, меһым челаһлы тащөм вөла сетһы? Шуөһы: мулла-пө сің щөктө. Меһым мулла волас і віңөдлас, кыңі сылы колө.

Ҷејһаб чөв оліс.

Сылы сің-жө унатор оз кажитчы, мыј щөктө мулла. Но-өд сіјө велалөма-һын кывзыһы муллалыс щөктөмсө. Сіјө велалөма кывзыһы мужікыслыс щөктөмсө, Фатма пөчлыс щөктөмсө. Өд ыжыд карјассаң, һефть промышјассаң, моресаң ылын, став һывбабаыс тани өһөң пыр таңі овлісны. Таңі вөвлі пыр. Мужічөј војтыр муһасһы увлаңө, ыжыд карө ужавһы. Өтјас ужалөһы һефть промышјас вылын, мукөдјас көнкө мөдлаһы. Ҷејһаб бура оз і төд, көні. Но һажө воасһы уң вылыс, һалы колө вөлі лөгөдһы сојан, і сөгса һажө ворсөһы һардөһ і ас костас һөжјөһікөһ һуөдөһы горһјас, кытчө һывбабалы сујсыһы оз поң. А челаһ јылыс і горһитһысө һемтор. Һажө оз вөлі шы сетлыһы, кор воасһы мужікјасыд.

Өһі ставыс вежсіс.

Өд кущөм төждығыс һалөһ муллаыс! Сіјө ысталө Чыплағлы кһгаһыһ міча серпасјас, і кыңі зілө Ајһа! Серт-жө, вежсіс кадыс, і сөвсем мөд һогаөс лоһы муллајас. Колө велөдчыһы.

— Дада, көні Чыплағыд?— дворө бырсһитіс Ајһа.

Ҷејһаб вештіс чужөм вевтөдсө.

— Көні Чыплағыд, Ајһа, көні?

— Ог төд,— вочавіңіс Ајһа.— Ме муһігөһ сіјө тани вөлі.

— Сертһкаыд сурас, абу сіјө јем,— ропкакылө Фатма пөч. Но Ҷејһаб јурһас довкјөдлө.

— Вің, аллах, міләстав! Кытыс корсны? Кытчө муһы? Регыд-өд вој лоө.

Ајна Лаллакөд сулалоны Ҷејнаб дінын. Сіјө бара јурсө вевтвіс чужөм вевтөднас.

— Мі мунам,— шуіс Ајна.

Ҷејнаб һемтор воча ез шу. Нывкајас һөшта һедыр сулыштисны. Сек Лалла гусөһікөн шуіс.

— Ајна, ветлам Кулизәде дінө. Гашкө, сіјө отсалас?

Читалһаын-һін Рагімыд ез вөв. Челаф разөдчөмаөс і сөмын Манаф Капланкөд һокісны кһыга полкајас дінын.

— Кулизәде, бібліотекар, кывзы, өд Чыплаг воші. Мыј вөчны?

— Мыј?— јуаліс Кулизәде.— Kodі воші?

— Чыплаг, сіјө талөн ічөт вокыс.

— Ме һемтор ог гөгөрво,— сіјө көрөбқаө којыштис көрттув кітырсө.

— Тајө мулла вөчіс!— сыркјалөмөн шуіс Ајна і друг читалһа тырнас бөрдәіс.

— Манаф! Еј, Манаф, волы татчө! Мыј муллаыс вөчіс?

Но Манаф һемтор ез вочавіз Кулизәделы. Сіјө сөмын шуіс Ајналы:

— Мыј те бөрдан? Помһитан, өтчыд Чыплагыд воші-жө, а севга сурі?

— Оз, өні оз сур, оз сур! Ме төда,— шуаліс Ајна, һөшта горажыка мөдіс бөрдны да һәјт кулакјаснас чужөмсыс ва тујјассө һіртны.

— Мыј-һө, Манаф? Мыјын делөыс?

Манаф шөјөвоші. Кызі виставны ставсө тајө Кулизәделы? Кызі?

— Азған,— сувтавлөмөн шуіс сіјө,— азған вокным вошөма, а сіјө думајтө, мыј мулла сіјөс накажітис.

— Мулла? Мыјла мулла?— һемтор ез гөгөрво Кулизәде.

Манаф зікөз шөјөвоші. Но кызі та јылыс виставны? Сек суріс Мај-а-һе. Сіјө сөкыд мінутјасад пыр волываліс отсөг вылө.

— Азған, библиотекер, Айна муно вөлі мулла динө, а ми сижос татчө чукөстим.

— Но?

— Но, чукөстим татчө.

Айна дугдис бөрдны. Сижө кывзө Мај-а-һельс. Абу сиз, оз сижос вистав Мај-а-һе, зик абу сизі. Сесса сижө кватитис Кулизадельс кісө.

— Вот кывзы. Ме шуа, мыј мулла ордо муна, а ачим татчө локта. Садд думайтө, мыј мулла кыгајас сеталө, і оз видчы.

Кулизаде бытвөкө вөмисчи заводитис мыјкө гөгөрвоыштны.

— Сиз-кө, ме тижан дворын мулла тујын вөлі? Тази амі мыј?

— Абу зик таз, но ташом код,— шыагис Манаф, кор главнөјсө-һын вөлі висталөма.— Азған, ставыс тајө Фатма пөч вөсна...

Кулизаде чукыртчис і мөдис јургисө төрмөшитны. Скөралө амі сералө сижө?

— Ој, те он төд, кушом аслыс сама морт ијан дворын Фатма пөчыд,— воқө нуөдис Манаф.

— Те гөгөрвоан? Гөгөрвоан?— горзис Мај-а-һе.

А Айна сулалө і переменаөн визөдлө ставныс вылө. Чужөмыс сылөн синавөн мавтчөма, јурсиясыс өтарө-мөдарө чурвизөны, сижө һөжјөһикөн виччысө, мыј лоас воқө.

— Мыј-нө те? Он-өмөј гөгөрво? Он-өмөј гөгөрво?— Скөрмис Мај-а-һе.— Мыј те чөв олан?

Кулизаде ічөмик өти секунда дыра визөдлис Мај-а-һе вылө стрөг синасөн і сесса друг серөктис. Мыј-нө тајө, сижө збылысө-оз? Збылыс сералө ташом важнөј сөла куза? Сөрт, буракө, збылыс, өд сералиг тырја сижө аслаһыс кыскыштитис Айнаөс і шуис:

— А мыј понда-жө те бөрдан?

Но-öd сijö оз-нын бөрд. А Куызәде весиг езі казав-
лы сijös. Сijö шуіс нөшта өтчүд:

— Сің-кө, ме муллаөн вөлі тіјан дворын!

— Муллаөн,— ставныс өтпырjө шыагисны челаф і,
мөда-мөднысө торкалөмөн, сералөмөн, бөрдөмөн (Ајна
бара-нын бөрдны заводітліс), најө вiсталисны Куызәделы
ічөт Ајналыс став історіјасө.

— А Фатма пөч шуө: „Кушөм тешкоф-пө өні лоі
мулла“.

Но Ајнаыд абу-на зік дөвөлен, мыј сералөны.

— Кывзы, кывзы, бібліотекар, а друг збымыс Чып-
лагным оз сур? Друг збымыс оз сур?— Ајналы төдвы-
лаас уеі Чыплагыд і лөгөдчiс нөшта горажыка бөрдзыны.

— Тырмас,— шуіс Куызәде,— тырмас, челаф. Муна-
мөј Чыплагөс корсны, а тајө став јывсыс бөрын сорңитам.

XIII

ОЈ, ЧЫПЛАГ, ТЕ КЫҢИ ТАТЧӨ ВОИН?

Чыплаг петіс ворота сажө. Ворота дорын өта-мөд
бөрсаыс сулалісны верблүдјас.

Чыплаг матыстчiс медвоzza верблүд дорас, сувтіс
зік сы ныр дiнө, лептіс јурсө і шуіс: „Вiзәолан, верблүд!“
Чыплаг серөктіс сы вөсна, мыј сылы кажiччiс, бытөө
верблүдыс јурсө копыртліс і сің-жө шуіс: „Вiзәолан,
Чыплаг!“

— Ное-чок-ное,— бормочітіс верблүдјасөс вөтлыс да
шошаөдыс тапкөдыштiс первој верблүдөс. Верблүд нөш-
та улөжык јурсө копыртiс — өні сijö ез-нын Чыплаглы,—
мыјкө шуіс аслас верблүд нога сорңинас, кодi неуна
матысмө ракајас сорңилаң, і мөдөдчiс. Чыплаг ышлов-
чiс і назөңiкөн мөдіс верблүдјас бөрыс. Верблүдјас
воісны пелөсөз — і Чыплаг воіс пелөсөз. Верблүдјас
пелөс сажө кежісны — і Чыплаг кежіс пелөс сажө.

Но вербмудјас мунöны вескыда, бытёо суніс куза. Некоді тазі оз куж ветлыны, кызі ветлöны вербмудјас. А Чыплаг, аслас чукла кокјас вылас пöлһасöмөн, мыщаслö ізјасö, услö, видлалö ізјассö, кодјас вылö сіјö усö, і сөвсем оз бөрді. Сылы весіг сölөм вылас воö кујлыны ізјас вылын да візöдны, кызі вербмудјаслөн кокјасыс лептöны буссö. І сіјö кујлö да візöдö. Вербмудјас мунöны öта-мöд бөрсаыс. Чыплаг пыр візöдіс і друг аққö: вербмудјасыд абуöс. Чыплаг чеччіс і мөдöдчіс сетһанö, кытчö мунісны вербмудјас. Но вербмудјас ез вöв-

ны. А Чыплаг һөжжөһикөн мунö і мунö. Зев регыд сіјö вунöдіс вербмудјас јылыс. Со ворота, сещöм-жö, кущöмыс муртса-на петіс Чыплаг. Ворота дінын—челасјас. А нывчеласыс сещöм-жö, кызі і Ајна, котралö умічаті, кызі ічöt осол, і мышку вылас сылөн пукалö мөд нывка—ічöt. Ыжыджык нывкаыс чужјасö, а ічöтыс сералö.

— Лок, гөһајтöдлышта!— шуіс ыжыд нывкаыс, кор аққіс Чыплагöс.

І Чыплаг кавшасіс мышку вылас ыжыд нывкалы, гөһајтöдліс сіјöс да сераліс. Ічötжык нывкаыс котралö на бöрыс і щöщ-жö сералö.

Сесса локтіс dada код пöрыс нывбаба. Көт dada—

Ҷејнаб — і ез вѳв зев пѳрыс, но Чыплаглы кажіччіс, мыі сійѳ ґік старука. Нывбабаыс јуаліс:

— Кодлѳн ґеґінкаыс? Те кодлѳн?

— Ајналѳн, — вочавіґіс Чыплаг і ѳужѳдіс кісѳ ѳаґла, кодѳс вѳлі нывбаба сеталѳ челаґыслаы.

— Ѳткоґ-ѳд, кѳґ кодлѳн; кага-кѳ сојны корѳ — колѳ сетны, — і нывбабаыд чегіс ыжыд кусѳк лаваш ¹⁾.

Шова-тола јѳв!
Мацѳнї, мацѳнї!
Кодлы колѳ мацѳнї?

Тајѳ вѳлі улычаын горзѳ старік. Чыплаг шѳщ горѳдіс: „Мацѳнї, мацѳнї!“ І ічѳтік нывкаыс горѳдіс: „Мацѳнї, мацѳнї!“ Но Чыплаг вѳтчіс старік да осол бѳрса, а ічѳт нывка котѳртіс дворас.

Чѳј горув осолыд котѳртіс ѳдјѳ. Кокјасыс гѳпкѳны. трак-трак... Старік, посґїґїка рѳдтыштѳмѳн, котѳртѳ сыкѳд орччѳн.

— Сулав, вїччыслаы ѳеуна! Но, ослік, но, вїччыштылы!
Но ослікыд оз вїччыс, а старіклы ѳекушѳм ґела абу чукла кока бѳкѳвѳј ґеґінкаѳґ.

Чыплаг нѳшта ѳеуна котѳртіс, сесса сувтіс.

Чыплаг дїнті мунѳны быґсама пѳлѳс јѳз. Тѳшка му-жікјас гѳна шапкааѳс, портфелааѳс, нывбабајас кѳрґына-аѳс, сумкааѳс. Унаѳн вѳліны, кыґї і даґаыс, тубыртчѳма-ѳс чужѳм вевтѳѳдѳн. Тротуартї каблуқнаыс кошкѳны, горзѳны ґеґінкајас, трїѳдчѳ трамвај, тутсѳ автомобил-

¹⁾ Лаваш — вѳснѳдѳм нан.

лөн гудок — ставыс тајо җик абу сещом, көні вөлі оло Чыплаг.

Чыплаг сулалө да виқөдө. Чыплагөс һекөд оз аҗы. Чыплаг музис сулавны. Сижө вешјыштіс сҗен дінө матөжык і пуксис. Нҗекымын минут мыҗы Чыплаг вөлі крөпыда уҗө. Минутажасыд котөртөны сещом-жө өдјө, кыҗи котөртөны војтырјас. Котөртөны часјас. Прөјдәтіс час, гашкө і кык, а, гашкө, і кујим.

Чыплаг пыр уҗө.

Јантар рөма шөнді матыстчис матө море динас. Море вылын, җик шөнді динас, сулалө парөход. Кажитчө быҗтөө сижө сулалө море вылас ылын. Но збылысө парөходыс вөлі набережнөј дорас җик матын. Качајтчөны мачтајас, мөвкјалөны канатјас, палуба вывтис котралөны матросјас. Парөход чушкакылө, уксө, ружтө і друг јоса тутөстис, горөдіс, равөстис. Тајө колө гөгөрвоны — воим, приһимајтө мијанөс!

Тајө тутөстөмыс сәҗмис Чыплаг. Сәҗмис-да, сижө һөмтор оз вермы гөгөрвоны.

— Ајна, көні Ајна? — А вот, кодлөн тајө кокјасыс җик Чыплаг чужөм динын — виж туфмя, жуҗыд каблука кокјас? І сөсса нөшта көмтөм кокјас. І нөшта кокјас. Поҗөөмөј мыјкө гөгөрвоны, кор аҗған сөмын кокјас?

Чыплаг кујлө муө һужөдчөмөн, кіас лаваш кусөк, лавашсө чабыртөмөн кујлө і оз аҗы, мыј ем кокјасыс вылынжык. Кокјасыд виҗчысөмөн кыщовтөны Чыплагөс. Медым сөтинка уҗыштө!

І кор Чыплаг вөсті нөбыштіс ыҗыд сөд сапөг, Чыплаг бергөдчис кынөм вылас, бауасис і сиз, бауасөмнас, аҗзис улич косттис море вылыс ыҗыд парөход. Чыплаг сувтис кок вылас і мөдөдчис парөход динө. Сижө мунис і мунис, а парөходыд оз матысмы сы динө. Чыплаг мөдіс бөрдны. Первојсө һөжјөнөкөн, а сөсса гөраҗыка. Сижө бөрдис то басөн, то вөһидык гөлөсөн. Кор-сурө

— Еј, Аслан, віқодлы: тајо тенад дөвінкаыд?

Улічати, Јусуфыз һеуна ылынжык, локтөны мужік чукөр. Тајо Кішлаыг, стрөйтчаніныг, гортаныс локтөны рабочөјјас.

— Кушдөм дөвінка?— јуаліс Аслан і друг ақзис Чыплагөс.

А Чыплаг віқөдө бағыс ылаө, і бытөө оз төд сіјө: өд тани вөлі уна өткод дөдјасыд, өткод шапкааөс, өткод бусөсөөм паскөмаөс.

І сөмын, кор бағыс шуіс: „Чыплаг, ој, Чыплаг, те жықі татчө вескалів?“, Чыплаг төдіс сіјөс, мөдіс чушкыны і һужөдчіс сы дінө. Бағыс бөстіс сіјөс кі ылас.

Көмвесагыс Мустафа жөргөдіс жежд піһјассө:

— Вот пакөсты! Огчыд меным эллах пігор бетліс і сіјө лоі пастөм— Чыплаг!

— Вај, пуксөд дөвінкатө вербмуд ылаө,— шуіс Јусуф,— медем вербмуд ылын гулајтыштас.

Чыплаг һужөдчіс вербмуд дінө. А вербмуд піқөсчанагыс, сы вөсна, мыј Јусуф тапһітіс сылы ылаіс і шуіс: „Ное-ное, Бјул-Бјул, отур!“ Тајо лоө: „Пукгы, Бјул-Бјул“. Сөсга вербмуд гөрб ывса переметһөј сумкаыс көлујсө Јусуф вештышталіс і пуксөдіс Чыплагөс өтар бокас.

— Мөдім,— шуіс бағыс.

А көмвесагыс Мустафа на бөрыг горзіс:

— ылыг эззыгтөз, Чыплаг піө! Јешщө воы.

XIV

ЫЛЫГ АЗЗЫГТӨЗ, ЫЛЫГ АЗЗЫГТӨЗ, АСКІӨЗ!

— Но,— пыріс читалһаө Кулізаде,— ме быдлаө јуөрті. Чыплагыд регыд сурө.

Ајна, Лалла і Каплан вөлі пукалөны өшің вылын.
— Гашкө, Манаф сїјөс коргас?— шуіс Каплан.— Сы-
лы пыр колө локны.

Каплан суйсіс өшіңө. Улічаті вөлі локтө верблуд
Бјул-Бјул, а верблуд бөрыс Јусуф да Аслан.

— Тенад бағыд локтө,— јөткыштіс Ајнаөс Каплан.

Ајна чечыштіс өшің вылыс. Лалла візөдіс өшіңө і
друг горөдіс:

— Чыплаг! Візөд — Чыплагыд! Верблуд вылын!

Ајна вунөдіс, мыј бағыс локтө. Сїјө ускөдчіс өшің
вылө і сїз-жө горөдіс:

— Чыплаг! Чыплаг!

Чыплаглөн межку шапкаа јурыс чурвізө хурджінын.
Чыплаг кыліс асгыс һімсө, төдіс Ајналыс гөлөссө і,
сїјөс ақытөз-на, шуіс шуда вөсһідік гөлөсөн:

— Ајна, ме верблуд вылын муна! Візөд, Ајна!

Но Ајна ез візөд. Сїјө-һын котөртіс пос куға уван,
Чыплаг дінө.

— Те мыјла вошін?— горзіс і бөрдіс Ајна.— Те мы-
ла вошлін?

Ајна дінын-һын сулалөны Кулизәде і Каплан Лалла-
көд. Ставныс мө ла-мөднысө торкалөмөн горзөны, ну-
жөдчөны Чыплагла.

— Мыј-нө лоі?— јуаліс Аслан.— Мыј лоі?

Но сылы һекөд ез вочавіз. Аслан бытөкө ез і шен-
чы, мыј ақыс таг Ајнаөс.

— Лок татчө, Чыплаг!— лептіс кіјассө Ајна і Чыплаг
сүвтіс хурджінын. Бјул-Бјуллөн гөрбыс мөдіс шатлас-
ны — вот пырыс-пыр Чыплагыд усө. Но верблуд віччы-
гөмөн лезчысіс пізөс вылас і щөщ мыјкө шуіс аслас
верблуд еорһинас, өд оз прөста сїјөс шуны Бјул-Бјуллөн—
соловејөн.

Кулизәде кыскіс Чыплагөс хурджіныс.

— На, бост,— шуис сижö Ајналы.— Сиз-кө, тајö і ем Чыплагыд?

— Чыплаг, ҕерт-жө Чыплаг,— серөктис [Ајна і лөсө-дис Чыплаглы мышсө. Чыплаг велалөм пырыс кутчысис Ајналы мышкас.

Вот öни Ајна котөртас гортас. Котөртас мыјвынғыс! Котөртас векыда dada динас. Горөдас: „Бост Чыплагтө!“

І друг Ајна ақзө, мыј сылы қик һинөмла котөртны гортас сы вөсна, мыј dadaыс ачыс кыз Лаллакөд өтла-ын локтөны сылы паныд. Кыкнаныс најө вөлі мунөны мулла динө. „Гашкө, отсалас“— мөвпалө вөлі ҕејнаб.

— Ој, Чыплаг, ој, балла!— сөмын слөјмис шуны ҕејнаб і квәтис Ајналыс Чыплагөс, топөдис сижөс ас бердас.

Чыплаг нокошитчө сы кі вылын, һужјөдлө сижө ыжку шапкаа суетса пелјаса јурсө да шуалө:

— Ме, dada, варблуд вылын локті. Ој, dada, кывзы, dada!

Но dada һемтор ез кывлы. Гөгөрыс чукөрмис јөз. Быдөнлы колө төдны, мыј лоі, мыј вөсна сы мында јө-зыс верблуд гөгөрын чукөрмөма.

— Һемтор, һемтор ез ло. Вошлі ҕетинка і бөр су-ри,— шуис Јусуф.— Ное-чок-ное, мунам, Бјул-Бјул.

Верблуд серјозноја да важноја мөдөдчис улча куҕа.

— Мыј лоі?— сек нөшта өтчыд јуалис Аслан.

— Мунам, мунам читалһаө, сорһитам,— шуис Кулизә-де. І ставөн мунисны читалһаө. Мукөдыскөд щөщ пырис і ҕејнаб.

— Пукәалөј, пукәалөј, мијан улөсјасыд уна.

Ставөн пукәисны, і Кулизәде висталис Асланлы і чи-талһа јылыс, і Ајна јылыс.

Ставыс кывзөны, а челаҕлы кажитчө, мыј Кулизәде кущөмкө қик мукөд челаҕ јылыс висталө,— і зев налы кажитчө, кықи сижө виставлө.

Сөмын ҕејнаб кажитчө оз кывзы. Сижө качајтө Чып-

лагос. Сөмын, кор сїјө җебіс җептас сөмсө, кодос вөлі нуө муллалы, здук мында думажтис: „Вот өні і сөмөј аслам җептө колас“.

Ајна Лаллакөд, кызі і век, пукалөны өтї улөс вылын. Ајна Лаллалы вашкөдө пелас:

— Ез-кө сур Чыплагыд — значіт мулла накажітис?

Манаф кываіс. Манаф быдлаыс быдсөн кылө, мыј колө і мыј оз қов.

— Мїјан пөчлөн-кө вөлі тош быдмө, сек сїјө вөлі ескө пөлөн, а ез пөчөн, — шуіс Манаф.

Ајна мөвпыштис Фатма пөчсө кучыс-куз, жождөз кысган тошкөн і серөктис. Сы бөрса серөктис Лалла. Лалла бөрса, ог төд мыј вөсна, серөктис Каплан. А Каплан бөрса ставныс мөдісны серавны. А мыјла сералөны? Прөста лоі гажа.

А өшің вылын, аквариумын, узөны черіјас. Пөтөлөк улын, пелөсын вөрөшітчөны сера ыжыд кыгалөн картоннөј мистјасыс. Жожын пластвізө виж плакат і шондіыс медбөрја посні југөрјаснас өшіңын виждөдө.

— Вымыс аздыстөз, — шуіс Кулизәде, — вымыс аздыстөз, аскіөз!

Тази помасіс ічөт Ајналөн історіјасыс. Сїјө кадсаңыс уна во-һін прөјдітис. Читамһаө, Кулизәде дінө, котралөны выл челафјас, а Чыплаг һеважөн ачыс вөчіс посні челафјаслы уголок, но сөмын ез Кулизәде ордын, а сїјө выл читамһаас, кодос стрөітисны рабочөј посолокын, сїјө посолокас, кытчө важөн-һін овмөдчис Ајна.

Н. ШЕР—АЙНА. Перевела с русского М. Федюнова

Д л я д е т е й м л а д ш е г о в о з р а с т а

Редактор *П. Доронин.*

Технический редактор *М. Шестаков*

Рисунки и обложка по *А. Кравцову В. Полякова.*

Издание № 30. Уполномоченный Облит № 764. Заказ № 460. Тираж 2500 экз.
Авторских листов 2,5. Печатных листов 4. Знаков в печ. листе 30000.
Стат. формат 62 × 94; ¹/₁₆ Сдано в набор 13/III-36 г. Подписано к печати 9/IV-36 г.

Типографии УМП, г. Сыктывкар, Дом печати.

ВУЗАГГӨ ЧЕЛӘДЛЫ ЛЫДАН ХУДОЖЕСТВЕННӨЙ ЛЫТЕРАТУРА

Ә.М. Лебедев

СМЕЛАСЛӨН ӘИАС

Тажә кнҗгаын гҗжсө сы жылыс, кыҗи революционнөй томјөз ужалөны да вермасөны капиталистическөй странајасын, фашистскөй государствојасын, кыҗи комсомолскөй томјөз нуөдөны подпольнөй революци онөй уҗ рабочөјјас пөвсын, медем најөс организујтны воҗө вылө классөвөй бојјас кешлө.

52 листб.

1936 во

донус 70 ур

А. П. Чехов

КАШТАНКА

Тажә ичөтик вҗстас гҗжсө өти вошлөм пон жылыс да сывкөд лөбм приклученҗејас жылыс.

44 листб.

1936 во

донус 70 ур

Н. Никитич.

КИБИТКА-ШКОЛА

Петкөдлөма Кара—Кум пустыңаса өти туркменскөй аулса олыҗаслыс важ кадө да советскөй кадө олансамсө, ужалыс јөзлыс бајјаслы да муллајаслы паныҗ классөвөй тыш нуөдөмсө, социалистическөй выл культура вөсна, вермасөмнысө. Медсасө тани сорнҗтсө туркменскөй аулө первој школа организујтөм жылыс.

116 листб.

1936 во

донус 1 ш. 20 ур.

Кнҗга суҗөдан адрес:
Сыктивкар, Комі издательстволөн маҗаҗин